2de JAARGANG — VRIJDAG 2 FEBRUARI 1923. — No. 5

Het Koloniaal Weekblad

Officieel Orgaan van de Vereen. Oost en West

In dit Orgaan is opgenomen „De Indische Verlofganger"

Kantoren: HOOFDBESTUUR en INLICHTINGENDIENST HEULSTR. 17, DEN HAAG, TEL. H 4518. POSTGIRO 14574

MEDEDEELINGEN OF INGEZONDEN STUKKEN worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie" en gezonden aan de Presidente; HEERENGRACHT 7, DEN HAAG

UITGAVE VAN
T. KRAMER & Co.
's-Gravenhage

Voor *Administratie* en *verandering van Woonplaats* wende men zich in Nederland tot de Adm.: HEULSTRAAT 17, Tel. H 4519 Postgiro 14574, in Nederlandsch-Indië tot den Hoofdvertegenwoordiger te SOLO, Mr. K. FAUSER. Voor *Advertentiën de Fa. T. KRAMER & Co. VAN BRAKELSTRAAT 109, Den Haag* Telef. Interc. M 1694, Postrekening 47454.

Dit blad wordt aan elken Indischen Verlofganger bij zijn aankomst te Port-Saïd, Genua, Marseille en in Holland te Amsterdam en Rotterdam gratis ter kennismaking aangeboden, alsmede ook aan 5000 leden en lezers gezonden.

Belangrijk bericht voor Verlofgangers

De aandacht wordt er op gevestigd, dat aan van verlof naar Nederlandsch-Indië terugkeerende landsdienaren slechts in zeer BIJZONDERE GEVALLEN, ter beoordeeling van den Minister van Koloniën, VOORSCHOTTEN op de in Indië te verdienen AMBTSBEZOLDIGING zullen kunnen worden verleend.

Verlofgangers zullen dus niet op een dergelijk voorschot mogee rekenen.

ONZE KOLONIALE HISTORIE EN ONZE GROOTE REPUBLIEK.

Voor een volk, zoowel als voor 'n individu, geldt, dat het telkens bewijzen moet, de plaats te verdienen, die het inneemt.

Ons volk heeft dat in den tijd onzer Groote Republiek ongetwijfeld gedaan. Voor een niet gering deel blijkt dat uit onze Koloniale Historie. Daarom heeft die Koloniale gedachte dan ook groote beteekenis voor onze Groote Republiek. Want de sporen van onzen arbeid zijn overal in de wereld te vinden.

* * *

Welk een expansieve kracht moet ons volk toch in die vroegere eeuwen bezeten hebben?

Nóch Macaulay, noch Mathey kunnen woorden genoeg vinden om daar de aandacht op te vestigen of het te prijzen.

Niet alleen dat wij, naar Mathey's woord, „oppergezag" hebben uitgeoefend in Brazilië, Guyana, de West-Indiën, New-York, de Kaap, op Ceylon, Java, Sumatra, Nieuw-Holland! Ook overigens is de wereld vervuld van onzen koophandel en van onzen durf.

* * *

Noch de gloeiende keerkringen, noch het ijskoude Noorden schrikten onze voorvaderen af. En daardoor hebben zij een schitterende illustratie voor de beteekenis der persoonlijkheid gegeven.

* * *

Holland heeft zijn groot koloniaal rijk verkregen door de inspanning, het talent — in zekeren zin aarzelen wij niet te zeggen: *het genie* — van zijn regenten, zijn kooplieden. En aan de beteekenis van het volk als soldaten en matrozen.

Ons groot koloniaal rijk is dan ook een gedenkstuk van de beteekenis der Hollanders.

In onze dagen is het in zekeren zin gevaarlijk aldus te spreken. Men wordt zoo licht verdacht van chauvinisme: de overdreven waardeering van de beteekenis van zijn vaderland. Dat wekt óf spot óf een gevoel van afkeer.

Een der oorzaken daarvan is de buitengewone plaats die de sociale aangelegenheden thans in de geesten der menschen hebben ingenomen.

Weinig aandacht is er meer voor een waardeering

van wat de individuën aan groote daden hebben verricht, zonder een bepaald plan te hebben. Maar gedreven door de omstandigheden, die soms geweldig tegen hen waren.

Daarom is het noodig, daarop nog eens den vollen nadruk te leggen.

Wij weten zeer goed, dat ook in onze koloniale Historie de menschelijke tekortkomingen en ondeugden niet ontbreken. Niet moeilijk zou het vallen een zwaar zondenregister samen te stellen uit wat er in Holland en Indië bij de vestiging en uitbreiding onzer koloniale macht is voorgevallen.

Ontkennen doen wij dat niet. Maar wij vragen, of wij om die reden zouden weigeren het grootsche in de daden onzer „Conquistadores" te erkennen. Bovendien — en die vraag doen wij telkens: heeft *onze* eeuw het recht zich alzoo zondeloos te noemen?

Omtrent onze Koloniale Historie bestaat er eene ontzaglijke literatuur, die wij niet naderen dan met schroom. Met schroom — want een geheel leven zou misschien niet voldoende zijn daarvan kennis te nemen. Ook met schroom, omdat het lezen en bepeinzen van de vele vraagstukken die visie wegneemt, die misschien nog de grootste waarde van historische beschouwingen is.

Wij hebben toch eigenlijk te doen met het levende volk, als wij nadenken over onze koloniale Historie en onze Groote Republiek.

En wat dat levende volk betreft — een Duitsch historicus heeft opgemerkt, dat hij in het volk op straat de typen terugvond, die hij op deafbeeldingen van het volksleven door onze oude meesters aantrof. En het is dat volk, dat „de Oost" veroverde.

Wij weten wel zeer goed, dat ook vreemde huurlingen daaraan deel hadden. Maar het zeevolk was overwegend Hollandsch.

Ook Hollandsch was de leiding.

Die leiding was in handen van de bekende Compagniën. Zij waren de „centralen" — zou men tegenwoordig zeggen — van de *nationale kapitalen* en van de *nationale energie*. Vóór alles bleven die compagniën echter met koopmansgeest bezield. Le Maiter de Moucheron e. a. hebben ervaren, dat de bestuurders dier Compagniën niet vatbaar waren voor avontuurlijke plannen. Hoe schitterend en stoutmoedig die plannen ook mochten zijn.

De inrichting dier Compagniën en hun karakter is door de juridische en economische wetenschap onzer dagen aan een onderzoek onderworpen. Wij zullen daarbij niet stilstaan.

Voor ons is het voldoende te constateeren, dat ons voorgeslacht in plaats van zich met stelsels op te houden, opportunisten van de beste soort waren. Zij handhaafden wat in de praktijy het meest proefhoudend was gebleken.

Daarom is het jammer, dat wij van de beraadslagingen der regeerende colleges dier Compagniën zoo weinig weten. Het zou misschien blijken — als wij die wel geheel kenden, — dat de begane fouten onvermijdelijk waren.

In elk geval pleit het voor hun praktische beteekenis dat zij hunne concurrenten verdreven en hun koloniaal rijk stichtten — ondanks de vele gebreken van het instrument, dat zij te hanteeren hadden.

Onze Voorvaderen stichtten naast hunne Groote Republiek — een groot koloniaal Rijk. Te samen een „greater Holland" — een Holland. Zoo groot, dat zelfs hunne onbedwingbare kracht, hun expansief vermogen te zwak bleken, alles vruchtbaar te maken en te behouden wat zij op koloniaal gebied zich veroverden. Feitelijk was het eigenlijk geen *koloniaal gebied*. Voor koloniën — volksplantingen stichten, hadden zij geen gevoel. Hunne handelsnederzettingen, die hun invloed voortdurend uitbreidden en den Hollandschen naam belangrijk, geducht en gevreesd maakten.

Hard was hun hand. De heugenis daaraan bleef lang. Dat bleek nog in 1906, toen een Hollandsch oorlogsschip op de Marokkaansche kust saluutschoten loste. Dat is *Hollandsch kruit*, zeiden de Mooren — die zich de afstraffingen door de Ruyter herinnerden.

De groei van ons Koloniaal Rijk ging samen met den groei van onxe Groote Republiek. Tusschen beiden bestaat een nauw verband. Maar tevens is het een bewijs voor de buitengewone beteekenis van de Nederlandsche gewesten, die, volgens Alva, niet beter verdienden, dan er *een stroom goud van Brussel tot Madrid, vijf voet diep, aan te ontrukken.*

De oorlog tegen Spanje voedde den handel, die Holland en Zeeland rijk maakten en dus in staat den oorlog op het koloniale terrein des vijands over te brengen. En welke vruchten die kolonialeveroveringen ook opbrachten, vooral die der V.O.I.C. „de hoofdbron „van het welvaren van Holland is steeds de visscherij „met de daaraan verbonden nering en hanteering en „de vrachtvaart op Oost- en West-Europa." *)

*) Robert Fruin. Tien jaren uit den 80-jarigen Oorlog.

En uit Holland kwamen de schatten om den kolonialen oorlog mogelijk te maken en de Hollandsche vlag te doen waaien ten slotte over een ongelooflijk uitgestrekt gebied.

„Welk een schouwspel — zegt Fruin t. a. p. — vertoonde in deze dagen onze Republiek aan Europa! De „Engelschen hebben op het graf van William Pitt „geschreven, dat hy den krijg aan de belangen van den „handel had weten dienstbaar te maken. Doch hoeverre „wordt zijn staatkunst overtroffen door hetgen de Hollandsche staatslieden van dezen tijd hebben uitgericht. Tegen den machtigsten Koning, dien de schatten van de beide Indiën ten dienste staan, oorlogt een „klein gewest, door dijken en molens bezwaarlijk boven „water gehouden, zonder andere middelen dan die „eigen naarstigheid en beleid verschaffen en die krijg „wordt een bron van welvaren. Het is een lust, in de „levendige schildering van Van Meteren en van Hugo „de Groot, den voorbeeldeloos bloeienden toestand te „aanschouwen, waarvan zij zelf ooggetuigen zijn: de „steden en dorpen met talrijker bevolking dan de „grond kan voeden, doch die in allerlei bedrijf een „ruim bestaan vindt; de tallooze schepen, die de voortbrengsels van het land en van de volksvlijt overal „heen brengen, die voor half Europa vracht varen en „uit Oost en West de Indische schatten aanvoeren. Op „alle zeeën wappert de vlag van Holland!"

Dat is de Groote Republiek, die het groote overzeesche rijk sticht en handhaaft. . . . .

* * *

Is 't een fout van ons, dat wij bij het bepeinzen van het heden en het verleden — met voorliefde bij het laatste verwijlen?

Zeker. het Nederland van heden is — zoo werd ons opgemerkt en met bewijzen gestaafd — geërd en het wordt gekend.

Het kan wezen, dat het verleden ons evenals Potgieter, fascineert.

Men vergeve ons dat dan en wete dat wij in ons volk, dat heden leeft, dezelfde eigenschappen opmerken, die de grootheid van het verleden hebben mogelijk gemaakt.

H. A. RITTER.

NEDERLANDSCH-INDIË OP DE A.S. JAARBEURS.

Op de in Maart a.s. te Utrecht te houden Achtste Nederlandsche Jaarbeurs zal de afdeeling Nederlandsch-Indië weder iets geheel nieuws te zien geven. In eene inzending van de Afdeeling Tropische Hygiëne van het Koloniaal Instituut zal Prof. van Loghem een beeld geven van hetgeen door hijgiënische maatregelen, enz., in Nederlandsch-Indië is bereikt. In de verkeerszaal komt een groote reliefkaart van den zeebodem van Nederlandsch-Indië, door het Departement van Koloniën in bruikleen afgestaan, een model van een stoomschip van de Java-China-Japan Lijn, terwijl door een trein van meer dan 40 wagens den bezoekers een beeld zal gegeven worden van den jaarlijkschen uitvoer van Oost-Indië en van de verhouding van de verschillende uitvoer-artikelen tot elkaar; duidelijk zal men daardoor kunnen zien, welk gedeelte van de productie aan de rietsuiker, aan de petroleum, aan de tabak, etc., etc., te danken is.

De B.E.N.I.S.O. komt voor den dag met 'n bijzonder instructieve reliefkaart van de suikerfabriek Poerwo-redjo met haar naaste omgeving van woningen voor Europeesch en inlandsch personeel, dessa's openliggend rietterrein, terrein met volwassen riet, sawah, spoor- en decouville-banen, irrigatie-systeem, etc. Op een kaart van Java is aangegeven de totale sawahen tegallan-oppervlakte en het kleine gedeelte daarvan dat door de rietcultuur in beslag wordt genomen, terwijl draden van die verschillende deelen naar cijfers loopen, welke aangeven de sommen, die door elk hunner aan belasting zijn opgebracht. Prof. van Bijlert te Wageningen heeft op zijn verzoek aan den B.E.N. I.S.O. een viertal levende rietstoelen van 2 oude en 2 allernieuwste variëteiten toegezegd. Hoezeer de opbrengst aan suiker per oppervlakte-eenheid in de verschillende productielanden uiteenloopt, toonen een aantal kubussen van suikerklontjes, waarvan elk het aantal grammen suiker per M2 weergeeft; gelijk men weet, staat Java in die rij bovenaan.

Voorts zal de Indische afdeeling een belangwekkende inzending bevatten van Ned.-Indisch hout, van rottan en een interessante verzameling van met latex bereide papiersoorten, etc.

NABETRACHTING OVER DE „WITTE BRUG" DAGEN.

Ze zijn wèl succesvol geweest, die 18de en 19de Januari j.l., toen „Boeatan" de gulle gastvrijheid mocht genieten van den heer Roozen in diens keurig ingerichte hotelzalen!

De groote zaal, die ongeveer 350 personen kan bevatten, was beide avonden meer dan gevuld. Op Donderdagavond waren zoovele belangstellenden samengekomen, om te genieten van muziek- en dans-uitvoeringen. De Indische liederen, door Mevr. den Hengst—van Heemskerck op uitnemende wijze voorgedragen, vielen bijzonder in den smaak, evenals de Javaansche Bedoja-dans door Mej. Van Bemmelen, leerlinge van R. M. Soerjo Winoto en de typische Balineesche offerdans, in haar geheel onder de zoo bekwame leiding van Mevrouw Soesman—Giesen, naar het origineel weergegeven.

Eene der jeugdige toeschouwsters hoorden wij de opmerking maken: „Dat is echt, daar droom ik nog nachten lang van!"

En Vrijdagavond kwam een niet minder talrijke schare luisteren naar de opwekkende rede van Dr. W. van Bemmelen, over zijne hoogst belangrijke vulkaantochten in den Indischen Archipel, waarbij hij indrukwekkend grootsche natuurtafereelen op het doek te bewonderen gaf.

Terecht mocht de voorzitster van den Raad van Beheer van Boeatan in heur dankbetuiging tot den spreker gericht, de opmerking maken, dat, waar de Vereeniging Oost-West in het algemeen en Boeatan in het bijzonder er naar streven, de wederzijdsche waardeering van Indië en Nederland te bevorderen, deze beide dagen daartoe ruimschoots hebben bijgedragen.

En dan „lest-best", niet te vergeten de zoo welgeslaagde tentoonstelling van Dajaksche Kunst, welke zich in een druk, belangstellend bezoek mocht verheugen, zelfs van H. M. de Koningin, van Z. K. H. Prins Hendrik en van Prinses Juliana.

Met volkomen instemming geven wij hier de woorden weer van d. B. in De Hofstad van 24 dezer:

> Toen Rome Griekenland veroverde, veroverde Hellas Rome. Wij koloniseerden de Indiën, maar de Indiën zijn evenals vele Kultuurstaten in het Verre Westen bezig ons de wet voor te schrijven op kunstnijverheidgebied!
>
> Het is dwaasheid, zooals sommigen wel eens doen, de evenals vele kultuurstaten in het verre Oosten, bezig kunst van het Oosten en Westen tegen elkaar uit te spelen. De „peinture de chevalet" bloeide voornamelijk in het Westen, de decoratieve kunst in het Oosten en bij een vergelijk zal blijken, dat beide werelddeelen, ieder op hun gebied, het schoonste, waartoe de menschheid in staat bleek, bereikten.
>
> „Boeatan" heeft veel gedaan om de liefde voor de Oostersche kunst aan te wakkeren. Nu weer hield zij een tentoonstelling van Dajaksche kunst in het hotel de Witte Brug, dat welwillend er hare zalen voor openstelde, maar al zijn hare eigenlijke tentoonstellingen niet permanent, wat zij in haar winkel in de Heulstraat laat zien, is een doorloopend betoog voor de belangwekkendheid er van.
>
> Men weet het, de Dajaks zijn Koppensnellers; „wilden" volgens het besef van den gezeten Hollandschen burgerman. Maar er is onder deze stammen geen één, die in het styleeren van den schedel van zijn verslagen vijand zoo'n algemeene menschenkennis verraadt. Wat levensinzicht aangaat, is de Dajak heel wat verder dan menige veel meer geborneerde Europeaan, die nog wel eenige tientallen jaren hard zal moeten werken, wil hij op kunstnijverheidsgebied dezelfde hoogte bereiken.
>
> Van het Dajaksche weefsel en vlechtwerk blijft eene bijzondere bekoring uitgaan. Het mist alle bontheid en toont, bij alle elementaire kleurgeving, het hooge peil, waarop ingetogenheid haar doet staan. En hoe voldoet het aan de eischen der afstandswerking. De draden voor het weefsel worden gedeeltelijk afgebonden en zoo in een kleurstof gedoopt; geweven geven ze dan het gewenschte patroon, maar precies komt dat natuurlijk ook zelden uit. De Dajak wil het niet; juist dat ongelijke geeft leven, sprankeling aan het geheel, het geeft, evenals nauwe of ruime harceering, een meer of mindere toonkracht, vervloeiing, overgang, die zacht doet aan 't oog. Als 'n rechtgeaard kunstenaar weet de Dajak van den nood een deugd te maken en schoonheid te puren uit wat oogenschijnlijk een tekort heeten kan.

Het volijverige Propaganda-Comité van Boeatan heeft zich uitgesloofd, om den bezoekers hun tocht naar de Witte Brug ook op materiëel gebied zoo aangenaam mogelijk te doen zijn. In de gezellige hall werd onder vroolijke krontjongmuziek dan ook steeds druk gebruik gemaakt van de geurige Boeatan-thee met de heerlijkste Indische toespijzen, door de dames zelve bereid. Er was maar één roep over de lekkerheid en de goedkoopte!

Toch mocht Boeatan na afloop een batig saldo boeken van meer dan duizend gulden, dank zij de algemeene medewerking, waarbij die van de pers in het algemeen dankbaar wordt herdacht, te meer daar ons eigen orgaan in die dagen juist een zwaar ziekteproces door te maken had.

* * *

Na deze drukke dagen heeft Boeatan weer met hernieuwden moed en kracht haar taak in de Heulstr. 19 opgevat, waar sinds 25 dezer een speciale batiktentoonstelling is ingericht, opgeluisterd met enkele olieverfstukken, door een flinke schilderes onlangs uit Indië meegebracht.

Iederen middag tusschen 3—6 uur is er gelegenheid tot theedrinken met kwee-kwee en tusschen 12—2 uur tot het gebruiken van nassi-goreng of bamie.

MEDEDEELINGEN VAN HET DAG. BESTUUR DER VER. OOST EN WEST.

De aandacht der Afdeelingen wordt er op gevestigd, dat de **Suriname-film** verkrijgbaar is bij het **Algem. Ned. Verbond, Groenmarkt 9, Dordrecht** tegen den alleen voor de afdeelingen vastgestelden verlaagden huurprijs van f 50.— per avond.

PERSOVERZICHT UIT DE INDISCHE BLADEN EN TIJDSCHRIFTEN.

UIT DE EUROPEESCHE PERS.

De heer Frijling over Atjeh.

Daar het interregnum van den heer *Frijling* in Atjeh ten einde loopt, door de terugkomst van den gouverneur Van Sluys op 25 December, verzocht de *Sum. Post* den heer Frijling een en ander mede te deelen over den indruk, welken zijn verblijf in Atjeh bij hem achterlaat.

De heer Frijling heeft in de jaren 1895—1903 als jong controleur in Atjeh gediend en bezocht in 1912 dat gewest als toenmalig adviseur voor de zaken der Buitengewesten. Deze omstandigheden en het feit, dat de heer Frijling vloeiend Atjehsch spreekt, waren het, die den gouverneur-generaal er toe leidden den heer Frijling te verzoeken, voor den duur der afwezigheid van gouverneur Van Sluys, de leiding der zaken in Atjeh op zich te nemen. Indertijd meende men, dat de Regeering een zeer hoogstaande autoriteit met de waarneming van het gouverneurschap wilde belasten, wijl dit wenschelijk werd geacht met het oog op de bestaande verhoudingen tusschen het civiele en het militaire element daarginds. Deze onderstelling blijkt onjuist te zijn geweest. In 't algemeen is bedoelde verhouding zooals zij behoort te wezen. Er is natuurlijkerwijze ook daar nu en dan verschil van gedachten, te eer waar het bestuur op dit oogenblik nog een dualistisch karakter draagt. Doch feitelijk hangt ten deze alles af van de harmonische medewerking van den militairen commandant, en wat dat betreft, heeft de heer Frijling de aangenaamste herinnering aan de samenwerking met kolonel Bakker.

Reeds onder generaal Swart nam de geleidelijke vervanging van militair- door civiel-bestuur in Atjeh een aanvang. In dezen overgangstoestand vinden in 't algemeen militairen 't natuurlijk aangenaam, als zij tevens worden belast met het civiel gezag, doch met gerustheid kan worden gezegd, dat de verstandhouding ook onder de lagere autoriteiten goed is.

Omtrent den toestand van onveiligheid in Atjeh ontstaat dikwerf misverstand door het nog steeds nu en dan voorkomen van aanslagen. In Atjeh zelf staat men tegenover deze voorvallen anders dan het publiek daarbuiten. In het land zelf toch weet men, dat zulke voorvallen plaats grijpen in zeer ver uiteenliggende streken, die weinig gemeenschap met elkander hebben. Voor het publiek buiten Atjeh is zulk een aanslag eenvoudig: al weer een moordaanslag in Atjeh. Maar een feit is 't intusschen, dat men geheel Atjeh kan doorreizen, zonder gewapend geleide en zonder gezelschap van Inlandsche hoofden, in volkomen veiligheid. De heer Frijling zelf verscheen dikwerf zonder geleide en onverwachts in een of andere onderafdeeling. Trouwens, spreekt men met de Europeesche ingezetenen, waar ook, dan bemerkt men bij dezen nergens eenig gevoel van onveiligheid. De opvattingen te dien opzichte in en buiten Atjeh zijn zeer verschillend; verklaarbaar om boven-aangegeven redenen.

De overheerschende toestand is, dat de bevolking als zoodanig naar rust verlangt. Er zijn nog steeds enkele, uit den ouden tijd overgebleven avonturiers, doch het volk heeft uit de historie geleerd, dat de daden van zuke personen tot niets leiden en tot niets leiden kunnen. Het volk heeft in den tijd van worsteling veel geleden en ook teveel aan geld en goed verloren, dan dat het naar zulke tijden terug zou kunnen verlangen. Deze werkelijkheid begunstigt den toestand van veiligheid. De heer Frijling vroeg eens een planter in een eenzame, afgelegen streek: „Voelt gij u ook hier nu heelemaal veilig?", waarop de planter antwoordde: „Neen, we hebben hier heel veel last van. . . . . olifanten en tijgers."

De enkele aanslagen, waaraan nog eenige politieke beteekenis zou zijn te hechten, spruiten voort uit een mentaliteit, die bij sommigen nog is overgebleven uit de begrippen omtrent den „heiligen oorlog". Daarbij speelt dan een hoofdrol de bekende idee, dat, wie een kafir afmaakt, rechtstreeks ten hemel vaart, ofschoon er oelama's zijn, die leeren, dat die opvatting in strijd is met den koran. En dat meestal een landsdienaar slachtoffer is van een aanslag, is hieruit te verklaren, dat voor een fanatiek Atjeher een man in dienst van een kafir-gouvernement, ook zelf kafir is geworden; een opvatting, welke overigens niet alleen in Atjeh wordt aangetroffen.

Den heer Frijling werd gevraagd, of er in dezen tijd iets in Atjeh was te bemerken van invloed van het pan-Islamisme; of de gebeurtenissen in Europa, de overwinningen der Turken een waarneembaren indruk op de bevolking hadden gemaakt. Het antwoord luidde ontkennend. Wel echter erkent ook de Atjehsche Mohamedaan den Khalief te Stamboel.

Nog steeds gevoelen de Atjehers zich als één afzonderlijk volk; doch zij gevoelen zich tevens grootendeels (en zeker de hoofden) als onderhoorig aan het Nederlandsche gouvernement. En zeer algemeen is het besef, dat het eigenbelang rust in het land eischt. Evenals Djambi verwachtte ook Atjeh vroeger eenigerlei hulp van Turkije, doch men begrijpt thans algemeen, dat een dergelijke verwachting absoluut ijdel zou zijn. Een zeer gunstig teeken is dat Atjehers, vroeger naar den Overwal uitgeweken, thans in het land terugkeeren. Zoo is nog olangs een oelama, na een langdurig verkeer in den vreemde, wedergekeerd naar zijne haardstede.

Wat de intellectueele ontwikkeling van het volk betreft, bleek de heer Frijling min of meer teleurgesteld over de belangstelling der bevolking in het onderwijs, dat den kinderen wordt aangeboden. Eene werkelijke vrij algemeene belangstelling heeft het onderwijs nog niet gewekt, en het handwerkonderwijs voor meisjes is zelfs als mislukt te beschouwen. Alleen Gajoe Loeos maakt ten opzichte van het onderwijs een gunstige uitzondering.

Wat den economischen toestand der bevolking betreft, verdient de aandacht de ondergang van de pepercultuur in Atjeh. Dit is niet toe te schrijven aan de zorgeloosheid van den Ajeher en aan zijn methode om de vrucht onrijp te plukken, doch aan een fatale ziekte, twee jaren ongeveer geleden in het gewas uitgebroken. De landbouwconsulent trachtte tevergeefs de oorzaak van deze ziekte te ontdekken. En ook een wetenschappelijk onderzoek te Buitenzorg leverde niet het beoogde resultaat op. Inusschen ziet men in Atjeh bijna geen pepertuin meer; de tuinen zijn omgezet in rijstvelden.

De commissie-Gerth van Wijk—Hoorweg kon den 14den December met den heer Frijling te Medan confereeren over de gedeeltelijke vervanging van de gewapende politie door het leger. In Atjeh doet zich het geval voor, dat op verschillende plaatsen, zoowel kleine detachementen van het leger, als detachementen gewapende politie zijn gelegen. De heer Frijling is van meening, dat, waar een zoodanig „dubbel garnizoen" wordt aangetroffen, de taak der gewapende politie inderdaad kan worden opgedragen aan het leger, en de gewapende politie op die punten dus zou kunnen vervallen, mits 't blijken zal, dat in hare taak door de militairen kan worden voorzien, zonder dat daarvoor uitbreiding van het leger noodig wordt.

Comité voor de Beroepskeuze.

In verband met de groote behoefte, vooral in dezen tijd van malaise en werkloosheid, aan een goede voorlichting van ouders bij de beroepskeuze voor hun kinderen, verdient het aanbeveling, volgens het *Soer. Hbld.*, nog eens de aandacht te vestigen op het in October j.l. opgerichte comité voor de beroepskeuze, waaromtrent toen verscheidene berichten in de bladen verschenen.

Een vertegenwoordiger van *Aneta* had medio December een onderhoud met den secretaris van het comité, den heer Van Haften, die e. e. a. omtrent de werkwijze mededeelde. Het werk geschiedt geheel belangeloos en de eventueele kosten worden door de leden gedragen.

Sinds October zijn een dertigtal particuliere instellingen, departementschefs, hoofden der verschillende diensttakken, andere gouvernements-instellingen, inspecteurs van onderwijs, de legercommandant, de commandant der zeemacht, enz., aangeschreven, met het verzoek, opgave te willen verstrekken omtrent de eischen, verbonden aan de bezetting der verschillende betrekkingen. Door de zeer vlotte wijze, waarop door allen aan dit verzoek is voldaan, beschikt het Comité thans over een uitgebreide hoeveelheid uitvoerig materiaal, aangaande aard der betrekkingen, financiëele vooruitzichten, studie-tijd, enz.

In Holland zijn aangeschreven alle kweekscholen, hoogescholen, middelbare scholen, enz., met het doel de aansluiting der Indische opleiding aan Hollandsche scholen te weten. Het comité houdt voeling met het comité voor de beroepskeuze in Holland (Den Haag) onder presidium van den heer J. Oudemans *) hetwelk in staat is de voor het Indische comité onontbeerlijke inlichtingen te verschaffen.

Komt nu een verzoek binnen van ouders om inlichtingen over een bepaald beroep, dan wel om advies inzake een bepaalde opleiding voor hun kinderen, dan stelt het comité zich onmiddellijk in verbinding met het hoofd van de school, welke door de betrokken kinderen bezocht wordt, hetzij dit is een lagere school, dan wel een H. B. S. of andere inrichtingen.

Aan de ouders worden inlichtingen gevraagd omtrent hun financiëele omstandigheden — bijv. welke som zij voor de studie hunner kinderen wenschen te besteden — met overlegging van een geneeskundig rapport van den huisdokter, terwijl van het schoolhoofd de gewenschte inlichtingen verkregen worden omtrent aanleg en karakter, ijver, enz. Het Comité is dan in alle opzichten op de hoogte der omstandigheden, noodig voor de beoordeeling der vragen.

Alles geschiedt geheim, terwijl bij de vaststelling der conclusies rekening wordt gehouden met vraag en aanbod voor een bepaalde betrekking. Vooral in tijden van malaise is de taak van het comité dus zeer lastig, daar voor de meeste betrekkingen meer aanbod dan vraag bestaat, zonder dat de teekenen er op wijzen, dat deze toestand zich binnen afzienbaren tijd in tegengestelden zin zal wijzigen.

Ten slotte zijn nog aangeschreven de consulaten van Amerika, Engeland, Frankrijk, Duitschland en Zwitserland, met het verzoek mede te deelen, of jongelui met Indische opleiding in de betrokken landen hun studies kunnen voortzetten, om later zoo noodig in Holland te promoveeren.

Gezien dit alles, kunnen de ouders er dus van verzekerd zijn, dat hun verzoeken de volle aandacht van het comité hebben, dat uitstekend beslagen ten ijs komt en de eindconclusies terdege overweegt. In alle richtingen houdt het voeling met autoriteiten en deskundigen, ook in Holland, waar desgewenscht toezicht wordt uitgeoefend op aldaar studeerenden. Het is voor ouders van het grootste belang, alvorens hun kinderen naar Holland te zenden, van een en ander op de hoogte te komen, ten einde zich noodelooze moeite en kosten te besparen. Vooral in onzen tijd — getuige het groote aantal verzoeken, die reeds bij het comité zijn binnengekomen — voldoet het comité aan een dringende behoefte.

Het Secretariaat is gevestigd in het *Java-Hotel* te *Weltevreden.*

*) In dit verband citeeren wij uit het bekende prospectus der Verg. Oost en West:

De vereeniging werkt door:

e. eene Studie-Commissie, de leiding hebbende in het „Centraal Comité voor opleiding van Indische jongelieden", en in verbinding staande met de van Gouvernementswege te Batavia ingestelde „Voorlichtingscommissie voor de opleiding van Indische Jongelieden in Nederland." Alle mogelijke inlichtingen betreffende steun aan studeerenden worden verstrekt door den Heer G. J. Oudemans, Chef van het Bureau: Toezicht voor Studeerenden, Ministerie van Koloniën, en den gedelegeerde der commissie, den Heer J. G. Hietink, te 's-Hage. *(Red. K. W.)*

De voorbehoedende enting tegen typhus in N.-I.

De *Sum. Post* van 15 Dec. bespreekt het academisch proefschrift van *Dr. E. P. Snijders:* „Bijdragen tot de kennis van het typhoïed-paratyphoïed-vraagstuk in de tropen", Amsterdam, J. H. de Bussy, 1922. Het blad wijst er o. m. op met hoeveel klem hierin wordt opgekomen voor *de groote beteekenis van den buiktyphus in Ned.-Indië, ook voor den Europeaan; en voorts voor een juiste waardeering van de voorbehoedende enting tegen typhus. „Onder de jonge Europeanen is typhus de voornaamste doodsoorzaak." „Als ergens het vraagstuk der enting de aandacht verdient, dan is dat in de tropen."*

De stand van het entingsvraagstuk is naar den schrijver aldus: 1. De bezwaren na de enting zijn bij gezonden, op hooge uitzonderingen na, gering. 2. Nagenoeg alle statistieken geven bij de *geënten* een geringere sterfte aan typhus te zien dan bij de ongeënten, althans binnen de 6—12 maanden. 3. Geen enkele der entingsreeksen heeft echter nog het karakter van een bewijzend experiment. Wij zien slechts de resultaten van tal van factoren ten gunste en ten ongunste, *waarvan de enting er slechts één is.* Zuivere beoordeeling is steeds moeilijk en vaak onmogelijk. Bij iedere statistiek op zichzelf blijven, naast een gunstige werking der enting, nog andere verklaringsmogelijkheden over. 4. *Alle* uitkomsten echter steeds juist door die *andere* plaatsen te willen verklaren, is gedwongen, en wordt dit des te meer, naarmate het aantal statistieken toeneemt. 5. Statistieken, waaruit overtuigend de *nutteloosheid* der enting in bepaalde gevallen zou blijken, zijn nog niet gegeven. 6. Het nut der enting is slechts zeer betrekkelijk; ook na de enting treden nog doodsgevallen op (soms zelfs reeds kort daarna, en in aanmerkelijk aantal). Zoo is het zeer goed denkbaar, dat, ondanks de enting, factoren ten ongunste grooten invloed blijven oefenen: b.v. zeer groote infectie-kansen, door een heftige epidemie in de omgeving, door oververmoeienis bij hygiënisch ongunstige omstandigheden, zooals in den bewegingsoorlog.

Zoo lang de bewijzende proef nog ontbreekt, blijft het van belang nieuwe statistieken te verzamelen en openbaar te maken.

Uit Ned.-Indië zijn twee statistieken bijeen te brengen, n.l. die van het Ned.-Indische leger en die der Senembah Mij. Uit de mededeeling van Dr. Nijland omtrent die van het N.-I. leger, blijkt het volgende: Met zekere schommelingen bleven gedurende de lange periode 1906—1915 de typhus-cijfers schrikbarend hoog; sinds 1915 — het jaar, dat men met de entingen begonnen is — zijn de typhuscijfers aanzienlijk gedaald. Aan de hygiënische regelingen is niets veranderd. Verder: de typhus-cijfers bij de geënten zijn lager dan bij de niet-geënten. De typhus is bij de Inlanders sterker gedaald dan bij de Europeanen, nadat van de Inlanders een grooter percentage (70 %)

geënt was dan van de Europeanen (46 %). *Deze gegevens pleiten derhalve voor een nut der enting.*

De statistiek der Delische Senembah-Mij., die de resultaten betreft bij ongeveer 12.000 tabaksarbeiders, over tien ondernemingen verdeeld, wordt door den schrijver in nieuwen en gaphischen vorm gegeven. Ook deze geeft wel sterk den indruk, dat de lage typhuscijfers der laatste jaren, die zich onmiddellijk aan de enting aansluiten, niet toevallig zijn.

De schrijver acht verdere toepassing van het typhusvaccin dus dringend aan te bevelen. De Europeanen, die naar Indië gaan, mogen zich dit in het oor knoopen.

De overgang van Mr. Th. Thomas naar de Java Bode.

Mr. Th. Thomas heeft de hoofdredactie van het Bataviasch Handelsblad neergelegd en maakt sedert den 15den December deel uit van de hoofdredactie van de *Java Bode.* De *Java Bode* spreekt de verwachting uit, dat mr. Thomas' journalistieke qualiteiten een groote aanwinst voor het blad mogen zijn.

UIT DE INLANDSCHE PERS.

„De Malaka Actie".

II (Slot.)

Men beschouwt dat als eene gelukkige omstandigheid, want daardoor bestaat de kans, dat de leden van de 2de Kamer, die nog niet weten wat een klapperboom is, of hoe de eilanden Java en Sumatra op een foto er uitzien, eene zwenking in hunne politieke overtuiging zullen maken en hunne vroegere reactionnaire houding tegen de Indische Volksbelangen zullen omzetten en hun masker zullen afwerpen.

De Nederlanders zullen daarna wel vast overtuigd zijn van het feit, dat het behartigen van de Nederlandsch-Indische Volksbelangen van uit Nederland andere vaardigheid vereischt en instemmen met de gedachte der Indische Communisten om aan Ned.-Indië zoo spoedig mogelijk zelfstandigheid te geven.

Laat men daartoe toch overgaan en niet zeggen, dat de Indiërs er nog niet rijp voor zijn.

Laat men het probeeren, nu er voldoende intellect aanwezig is en het Volk, na eene driehonderdjarige overheersching, door een vreemd ras, geleidelijk intellectueel is ontwikkeld.

De Schrijver acht het niet noodzakelijk, dat daarbij gewacht wordt op de aanwezigheid van het noodige aantal Meesters in de Rechten, Geneesheeren, Ingenieurs, enz.

In afwachting van den loop die de nieuwe gang van zaken nemen zal, kan de hulp van de Nederlandsche functionarissen worden ingeroepen.

Want wij zijn niet vóóringenomen tegen de Nederlanders, waarvan een deel trouwe partijgenoot is van den heer Malaka, en ook op de vergaderingen blijk geeft van niet blind te zijn voor de wenschelijkheid van een eigen Indisch Bestuur.

„Doch men geve al vast de groote inlandsche bestuursaangelegenheden ter behandeling en beslissing aan het Eigen Volk.

Zij, die de Indische beweging volgen, moeten opzien naar Kameraad Malaka en hunne talenten ter zijner beschikking stellen met standvastigheid en wijsheid.

Men luistere niet naar praatjes van anderen, doch vertrouwe op de wetenschap, die op rechtvaardigheid steunt en onafhankelijkheid schenkt.

Het is jammer, dat Indië geen tweede persoonlijkheid oplevert als de heer Malaka.

Nog slechts 8 maanden aan den arbeid, hoopt men, dat hij al zijne gaven en talenten ter beschikking zal stellen van het Indische Volk, dat zijne werkzaamheid niet zal vergeten.

Met eene goede gedachte ook aan de andere verbannen Indische Communisten, eindigt de schrijver zijn artikel.

Veroordeeling van Soemargo wegens een Persdelict.

In de Sinar Hindia van 7 October 1922, wordt van deze veroordeeling tot een jaar vrijheidsstraf melding gemaakt en daarbij tevens medegedeeld, dat de Landraad te Tegal oorspronkelijk drie maanden straf had opgelegd, welke beschikking echter bij vonnis in appel door den Raad v. Justitie tot één jaar werd verhoogd.

De heer Soemarga, die afkomstig is van Djatibarang, was op het tijdstip, dat hij werd gevangen genomen, onderwijzer aan de school van de Sarikat Islam-Vereeniging te Tjiwideng (Bandoeng) en werd als der vóóraanstaande leiders van de Vereeniging, met nog andere idealisten, die in de dorpen op hunne politieke idealen zitten te broeien, door de politie in het oog gehouden.

Zoowel de Politie te Bandoeng, als de Tjamat van Bandoeng Koelong, de Wedono van Tjiwiden, deden hun best na te gaan, waar de vooral van midden-Java afkomstige jeugdige idealisten zich ophielden en hoe zij toezicht op hunne handelingen konden houden.

Het was aan de bewoners van Tjiwiden al sedert eenige maanden bijzonder opgevallen, dat aan de Sarikat Islam school aldaar een jong onderwijzer uit Midden-Java werkzaam was, wiens taal en manieren op belangrijke wijze verschilden van die der jonge Soendaneezen.

Men wist niet, van waar hij was gekomen en hij verklaarde Koesen te heeten.

De Tjamat van Bandoeng Koelon besloot toen, na overleg met den Wedono van Tjiwideij, een onderzoek in te stellen en toen bleek het, dat de persoon van Koesen was de ontvluchte beklaagde Soemargo.

Daarop volgde onmiddellijk zijne opname in de gevangenis.

In den morgen van den 7den October 1922 werd hij onder politiegeleide overgebracht naar de plaats zijner bestemming.

UIT DE CHINEESCHE PERS.

De Maleische Pers en het Bestuur in Ned.-Indië.

III (Slot).

Over het algemeen genomen, is de lust tot het leveren van bijdragen aan de Maleische Pers van de zijde der verschillende Bevolkingsgroepen in Indië niet groot en het zijn vooral de bij het Bestuur geplaatste inlandsche ambenaren, die, alvorens zich tot schrijven te zetten, belangrijke bezwaren hebben te overwinnen.

Voor hen is het niet zoo zeer gebrek aan belangstelling in de openbare zaak, doch het is meer „vrees", die hen weerhoudt schriftelijk te zeggen, hetgeen omgaat in hun gemoed en welke vrees voortspruit uit de bestaande verhouding tusschen Chef en Ondergeschikten, welke zulk eene belangrijke rol in den Dienst in Ned.-Indië speelt.

Een dergelijk onderdanig Ambtenaarsschap bestond eertijds ook in Nederland en verbood de Chef dáár te lande ook wel degelijk aan zijne ondergeschikten om bijdragen aan de Pers te leveren.

Bij artikel 7 van de Nederlandsche Grondwet werd echter bepaald, dat „niemand voorafgaand verlof noo„dig heeft om door de Drukpers gedachten of „gevoelens te openbaren, behoudens ieder verantwoor„delijkheid volgens de Wet," een voorschrift, dat, krachtens art. 110 van het Indisch Regeerings-Reglement, ook voor de Indische onderdanen geldt en waaraan de Indische Regeering de bevoegdheid ontleent, om, door middel van het Drukpers Reglement, toezicht op de Maleische Pers uit te oefenen.

Dat toezicht bepaalt zich in hoofdzaak tot die artikelen in de Pers, welke schadelijk zijn voor het algemeen belang en als dus dat toezicht van de Regeering dagelijks krachtiger wordt, dan doet zij feitelijk niet meer dan haar plicht, krachtens art. 110 van het Regeerings Reglement.

Hoewel geen verandering werd gebracht in goevernementsbesluit van 22 Juli 1902 no. 12 (Indisch Bijblad 6304), waarbij aan de vaste Redacties van de Maleische Niuwsbladen meer ruimte werd gegeven, zoo meldt de Schrijver van het artikel toch, dat onlangs in werkelijkheid van Regeeringswege voorschriften zijn uitgevaardigd, waarbij met ontslag uit den Dienst worden bedreigd, zij, die bijdragen aan de Pers leveren.

„Ten einde misverstand ten deze te voorkomen, voegt hij er echter terstond aan toe, dat dit voorschrift in verband staat met het voor de Ambtenaren verplichtend bewaren van bestuursgeheimen, waarvan in den laatsten tijd zoovele zijn uitgelekt.

Aangezien dit kan strekken tot schade van het algemeen, gaat de Schrijver met het voorschrift accoord, doch het moeilijke ten deze is, zegt hij, dat, in de praktijk, de Ambtenaren in de war geraken en niet weten wat „geheim" of niet-geheim is en, ter voorkoming van moeilijkheden, dan maar liever hun mond houden.

Dan is de zaak uit, hetgeen feitelijk ook gemakkelijk is, doch welke oplossing natuurlijk het publiek en de Persmannen minder bevredigt.

De Schrijver hoopt, dat het publiek zich niet uit vrees zal laten weerhouden om aan de Maleische Pers zijne gedachten en gevoelens kenbaar te maken.

Het gebruik bij elke goede Redactie wil, dat een Schrijver van een stuk, bij het in aanraking komen met de Justitie, gedekt wordt door de verantwoordelijkheid van den Redacteur, die voor de gevolgen persoonlijk aansprakelijk is.

Er is dus alle aanleiding voor het Publiek om het werk der Pers te eeren en te steunen en zoodoende mede te werken aan de verbetering van bestaande gebrekkige toestanden en aan Indië's vooruitgang.

Een derde niet minder belangrijke aangelegenheid bij de Maleische Pers is het feit, dat het geringe arbeidsloon weinig intellectueelen trekt, die zich aan de journalistiek willen wijden.

Het loon voor een medewerker bij de Europeesche Pers, is, zegt de Schrijver, minstens 10 cent per centimeter schrift en *f* 25.— minstens voor een Hoofdartikel, voor het geval dit wordt geplaatst.

Voor *f* 25.— loon moet een medewerker bij de Maleische Pers dagelijks den geheelen dag en gedurende één maand hard werken.

Men behoeft derhalve niet verbaasd te zijn, dat het aan de Maleische Pers zulk eene groote moeite kost, om intellectueelen aan zich te binden, in tegenstelling met de Europeesche Pers, die over alle wetenschappelijke krachten kan beschikken.

Waar zoo menige Redactie van de Maleische Pers hare matten heeft moeten oprollen en de bestaande Redacties over geen werkkapitaal beschikken, daar acht de Schrijver de behandeling van het financiëel gedeelte onvruchtbaar.

Zijns inziens verwacht hij meer heil van eene aaneensluiting van de Redacties van alle bladen, die in de Maleische taal worden uitgegeven en dezelfde Indische belangen willen dienen.

Wel hebben de de Redacties van Chineesche en Inlandsche bladen journalistenbonden, doch die staan op zich zelf.

Aaneensluiting kweekt broederschap tusschen alle Ned.-Indische onderdanen, terwijl een centrale vereeniging de leidster kan worden van het publiek in plaats van enkele leden, zooals vroeger het geval was.

Van zulk eene Vereeniging kan door het indienen van moties, het zenden van Deputaties naar Regeeringspersonen, enz., kracht uitgaan en daarop komt het in de eerste plaats aan.

LITERATUUR-OVERZICHT.

Het tarwevraagstuk ook voor Ned.-Indië.

In het Jan.-nr. van het Tijdschr. voor Economische Geographie eene beschouwing van den hr. F. B. Löhnis over het tarwe-vraagstuk in het algemeen, gevolgd door een overzicht eener (niet in den handel zijnde) brochure van den hr. C. Opolski: Voorloopige mededeelingen omtrent de tarwecultuur in Ned.-Indië.

Gedurende den oorlog kwam ook in Ned.-Indië het tarwe-vraagstuk aan de orde, doordien men zocht naar middelen om in tijden, dat de tarwe-aanvoer door den oorlog ophield, een voorziening uit het eigen land te verkrijgen, vooral voor de Stelling Bandoeng. Door het Gouvernement zoowel als door particulieren, werden proeven genomen met de teelt van 'n groot aantal tarwesoorten en deze hebben geleerd, dat de teelt op verscheidene gronden loonend kan zijn. Daarna werden die proeven door den hr. Opolski in 1919 uitgebreid op een terrein van boschreserves tusschen 4000 en 6000 voet hoog boven de zee gelegen. Door een na genomen proeven uitgevoerde selectie van de meest geschikte soorten, werd plan gemaakt de tarweteelt met veeteelt (om mest te verkrijgen), te verbinden. De tarweteelt werd vereenigd met het onderzaaien van serradella, die ondergeploegd wordt na bemesting, om vervolgens den bodem 4 maanden tot de teelt van voederbieten en aardappelen te gebruiken. De veehouderij zal grootendeels door stalvoedering gedreven worden (voederbieten, enz.), met aanvulling van weiden. Dewijl de vraag naar melk in de steden van Java zeer groot is, kan men daarvoor gemakkelijk afzet vinden.

Zoo is het plan de graanteelt met veeteelt verbonden op het hoogland van Java in te voeren. Voorloopig is een oppervlakte van 3000 H.A. aangevraagd, welker ontginning ongeveer 6 à 8 jaren noodig heeft, om er daarna uitbreiding aan te geven tot 11.000 H.A.

Dat de hr. Opolski er in is geslaagd een bekend Europeesch landbouwkundige met groote ervaring aan zijne onderneming te Poerbasari te verbinden, versterkt het vertrouwen van den hr. Löhnis in den opzet.

De Reflector †

Het nr. van 16 Dec. 1922 van de Reflector kondigt zijn dood aan. „Na een bloeiend bestaan van zeven jaren zal de Reflector, het oudste weekblad van Indië, heden voor het laatst zijn verschenen!" Na eene uiteenzetting der oorzaken der opheffing, vervolgt de uitgever: „Ondanks alle mededinging, ondanks alle geniepige aanvallen, ondanks de belachelijk-onwelwillende houding jegens ons aangenomen door een deel der Indische Pers, ondanks al die — zij het dan ook betrekkelijk kleine — hinderpalen, behield dit blad tot op heden zijn lezerskring.

Het is verleidelijk, om uit dezen „Zwanenzang" nog een gedeelte over te nemen, omdat daarin de sluier gelicht wordt van eenige medewerkers die geruimen tijd onder een pseudoniem hun scherpe, of ook wel humoristische bijdragen leverden.

„Met trots en genoegen memoreeren wij hier: „D. W. Berrety (een der oprichters en de eerste hoofdredacteur — onder het pseudoniem Max Macel — van de Reflecto en wien deszelfs verscheiden niet onberoerd zal lateen), L. M. Ch. Hoogenstraten (de geestige schrijver die zich placht te verschuilen onder het pseudoniem Marcel Maxim), G. van Loon (de elegante pseudoniem Marcel Maxim), G. van Loon (de elegante Val Valdana), H. Mulder (het rechteven geestige Val Valdana), H. Mulder (het rechthoekige trapezium, thans hoofdredacteur van Indië's grootste dagblad, binnenkort amateur-landbouwer te Bussum) . . . . . enz."

(Ongecorrigeerd.)

De Beste Schoen is
„The Bons Shoe"
Alleenverkoop bij
A. BONS Piet Heinstr. 129
Tel. Marnix 0459

RENKUM.
Billijk te koop,
ruim huis, gem. of ongem. ook zeer geschikt voor pension. Gelegen aan den hoofdweg, dicht bij Wageningen alwaar H.B.S. en H. Landbouwschool. Inl. bij den bewoner A. van Doornum. Rijksweg 159.

B
= 'n Bankier
Spoorloos verdwenen
Na gebruik van Gedézalf
te vlug op z'n beenen.
Prijs 45 cts verkrijgbaar bij de voornaamste drogisten.

Kleermakerij Fred. Mulder Helmerstr. 20.
TELEFOON M 5118.
Speciale inrichting voor het keeren en moderniseeren van alle voorkomende Kleedingstukken, door beslist eerste klas vaklieden.
Demi-Saisons en Winterjassen naar maat.
Zeer Elegante Coupe en uiterst billijk.
VOOR COSTUUMS NAAR MAAT, vraagt onze zeer uitgebreide Stalen-collectie in ENGELSCHE en SCHOTSCHE STOFFEN prijzen vanaf . . . . . F 45.00
HEBT U EEN COUPON STOF? Breng hem dan bij ons en wij maken U er een ELEGANT KLEEDINGSTUK van voor den prijs van . . . . . F 32.59
Het keeren van:

Colbert Costuum	Demi	Winterjas	Colbertjas	Jaquet	Vest
f 17.75	f 12.25	f 15.50	f 9.50	f 10.75	f 4.50

Pantalon f 4.50 **Ulsters** f 1 16.50
Onzichtbaar stoppen in één dag. Chemisch reinigen, repareeren, uitstoomen. Oppersen in enkele uren. Zendt briefkaart, de goederen worden afgehaald en tegen contante betaling in enkele dagen afgeleverd.

HUTKOFFERS
zwaar gepantserd 85 × 50 × 38, f 14.—, 100 × 50 × 38 f 15.—, Ruimkoffers 100 × 50 × 50 f 18—, Boekenkoffers 50 × 50 × 50 f 10.—, Dienstbodenkoffers van af f 8.50. Adres: Korte Molenstraat 43.

Maison Baan.
Hygiënische Gummiwaren, Patentgeneesmiddelen, Parfumeriën en Verplegingsartikelen.
Groote sorteering Damesspuiten, Reis-Irrigatoren, Warmwaterzakken, Luchtkussens, Lady's Rubberbandages en Gummi Urinalen. Specialité's voor zwakte en alle storingen v. Dames (Inl. gratis.)
Men lette s.v.p. op het oudste adres: Wald. Pyrmondkade 56-57. Tel. M. 675, Den Haag Holland. Zenden op aanvrage naar Indië

Adverteert in dit Blad.

Te Huur, een keurig
Gemeubileerde kleine Villa,
nabij Haarlemmerhout, (gem. Heemstede, lage belasting.) Direct te aanvaarden. Brieven onder no. 681 Bureau van dit blad.

Tijdelijk te Huur
2 gem. Kamers voor 1 of 2 pers., met volle bediening, m. of z. pension. Adres Dames Perk. Schuijtstraat 95. Den Haag.

M. F. STERK
TANDARTS
THOMSOMLAAN 29.
Spreekuur 10—12 en 2—4.
Laag tarief.

GRATIS CONSULT
Maandag, Donderdag & Zaterdag van 1-7 uur.
Stephano van Vuuren
Celebesstraat 56
Magnetisme, Kruidkunde, Urologie
Wie niet ZELF kan komen, sture PORTRET, of wel urine.

Boekhandel SYNTHESE
's-Gravenhage Hartogstr. 3
(tusschen Noordeinde en Kneuterd.)
Nederlandsche en Buitenlandsche (ook antiquar) werken uitsluitend op elk geestelijk gebied.

G. v. d. MEULEN
Pedicure
Fl. 1.50 per behandeling
VAN SWIETENSTRAAT 76
's-Gravenhage

Te Huur
Gem. Kamers met of zonder pens,
Direct te aanvaarden.
Adres: *W. de Withstr. 32 Haag*

J. F. KONIG's **KLEEDING NAAR MAAT IS SOLIED ELEGANT EN BILLIJK**
voor 1923 is de noteering der Prijzen voor Colbert-Costuums f 67,50, f 75, f 82,50 f 90, f 100. zonder verplichting voor Abonnement.
Van Merlenstr. 71, 's-Gravenhage, Tel. Marnix 1893

Rover en all Steel **Rijwielen**
voor Den Haag en Omstreken
alléén bij J. H. C. MERCKEL,
BEEKLAAN 354 **PARKSTRAAT 67**
Telef. M. 461 **Telef. H. 3127**
BETALINGEN NADER TE BESPREKEN.

Mode-Academie - Vakschool - **J. en G. de Graaff,**
Anna Paulownastraat 18a. - Den Haag.
Opleiding van Dames en Meisjes voor Coupeuse, Leerares en Directrice. Prospectus gratis.
Directrice, G. DE GRAAFF.

Verbeek & Bousardt
26 Aert v. d. Goesstraat hoek v. Loostr. (Duinoord)
Ruime keuze in
aangenaam passend en elegant Schoeisel voor
Dames, Heeren, Kinderen
Expert naar Indië

Bouwbureau : A. J. van Kleef : Den Haag
Wassenaar. Te Koog 3 Villa's en een Winkelhuis, in de directe nabijheid van het Postkantoor en a.s. Tramverbinding Den Haag. Electr. Licht, gas en elec. watervoorziening ± 170 M2. tuin - Lage belasting. - Inlichtingen.
A. J. van Kleef, Louise Henriëttestr 23 Den Haag
Villa's f 16.500—f 17,000 Winkelhuis f 20.000 v.o.n.
In Den Haag **te huur**
Middenstandswoningen, Winkelhuizen, Pakhuizen

Grijs haar maakt oud.
Laat Uw grijze Haren behandelen door J. de Jonge, Prins Hendrikstraat 137. Specialist in het Haarkleuren. - Tel. M. 4550
Plantaardig preparaat, voldoende voor 2 jaar, Electrisch systeem voor Dames en Heeren

J. de Jonge, Haarwerker,
Prins Hendrikstraat 137. Tel. M. 4550. Den Haag.
Kapsels voor Dun en voor Grijs Haar.
Steeds de grootste sorteering in de nieuwste Fransche Coiffures Inrichting voor onderwijs in het Dames Kappen.

Meubelen koopen
is een vertrouwenskwestie
Bezoekt daarom na aankomst eens onze ruim gesorteerde TOONZALEN
Daar kunt u bezichtigen
Geheel vrijblijvend
Slaapkamer Am. f 180
Huiskamer Am. f 225
Heerenkamer Am. f 325
Ruim gesorteerd in PRIMA gestoffeerde garnituren.
MEUBELMAGAZIJN
„'t WOONHUIS"
Tel. H 5382. **Parkstraat 69.**

Wilt U van onderstaande ziekten genezen, gebruikt dan
Laurontin middelen.

Galsteen en Leverziekte	f 1,75
Rheumathiek, jicht, enz.	„ 1,00
Asthmakruiden	„ 1,50
Bedwateren, Ziektev.d. Blaas	„ 2,00
Zenuwziekte	„ 2,00
Lintwormen in 1 dag gen.	„ 5.00
Aambeienzalf	„ 1.50
Laurontindruppels	„ 3,00
Ontvettingstabletten	„ 1,75

Kruiden voor alle kwalen, ook verouderde. Patentgeneesmiddelen voor Dames. Geheime toezending na ontvangst van bedrag.
Importeur Laurontin
JOH. KAMP
Oranjeplein 62 **Den Haag.**

ZUSTER BUITENHUIS
2 Februari a.s.
Gebouw
WILLEMSTRAAT.
PSYCHOMETRIE
en
HELDERZIENDHEID
Voordrachtavond
met experimenten.
AANVANG 8 UUR.

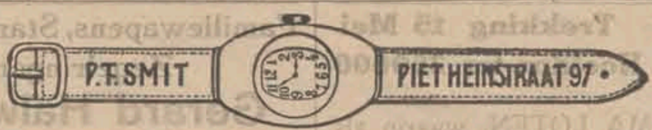
Boekhoud-lessen
L. F. SLEBOS
Theresiastr. 73
:: Den Haag ::
Lijn 3 4 7 & 13
Dag- en Avondlessen

Diners **Diners**
Uitzending van degelijke Hollandsche diners
vanaf f 0.70 per portie per abonnement
Mevr. NOBACK, Jacob Hopstr. 1
(zijstr. Willem de Zwijgerlaan).

Foto-Techn.-Bureau
Beeklaan 229. Tel. M. 2703
FOTO-HANDEL
Koopt U bij ons een Camera en door de bijzondere wijze van les geven (gratis) heeft U beslist succes
Alle benoodigdheden van Eerste klas Fabrieken
Amateurswerkzaamheden in één dag gereed.

Zoekt U kamers?
alle gewenschte inlichtingen GRATIS
Huur- en Verhuurkantoor „HAGA"
Thomsonplein No. 13
Tel. M. 5641 - Den Haag

Prof. HENRI,
met zijn helderziend en genezend Medium, die in haar slaap elk geheim oplost, noemt U bij naam, geeft juisten raad bij echtscheiding en verder alle moeilijkheden, onderzoekt ziekte en geneest U door Magnetisme.
Geheimhouding verzekerd.
Consult f 2,—.
Spreekuur 2—9. Zondags 2—5.
ORANJEPLEIN 62, DEN HAAG.

Bijzonder voordeelige aanbiedingen in alle soorten uurwerken, stop, watch, chronografen en verdere sporthorloges
Atelier voor alle reparatiën aan uurwerken.
P. F. SMIT **Piet Heinstraat 97** **Tel. M. 4507**

De 's-Grav. Muziekschool „De Toonkunst"
Pr. Mauritsplein 21. **Dir. James Zwart**
wordt ten zeerste aanbevolen door Indische Verlofgangers.
Lessen in Solozang, Viool, Violoncel, Klavier, Orgel, en Theorie.
Fl. 22.50 per 3 mnd. 2 lessen per week.

Japonnen Avond-Toiletten *Peignoirs Costuum-Rokken*
DAMES MODE-MAGAZIJNEN
Het Blousen-Huis
R. Bierman.
DEN HAAG. HOOGSTRAAT 19-21 Telef. H. 7293.
AMSTERDAM. UTRECHTSCHESTR. 92-94 Telef. N. 8966.
Voor INDIË
Steeds een UITGEBREIDE keuze.
SPECIALE PRIJZEN.
OOK GROOTE MATEN. LEVERING NAAR MAAT.

GOOSEN & SWAGERMAN
PIANO'S — VLEUGELS — ORGELS
BOEKHORSTSTRAAT 149 TELEF: H 2051
REPARATIE EN STEMMEN DOOR VAKKUNDIGEN

Solied adres voor Dames en Heeren-Modeartikelen

Weimarstraat 13 bij de Suezkade

Telefoon M 687 F. LEMS. Tramlijnen 3 5 12

Slobkousen, Wollen en Lederen Handschoenen

Mode-kleuren Kousen en Sokken, Sterke Schoolkousen. Piqué Overhemden, Pyama's, Flanellen Overhemden.

Voor Indie: Dames-, Heeren- en Kinder- „Segipax" onderkleeding

Vakschool voor Dames en Meisjes Obrechtstr. 396

Lessen worden gegeven in: Costuum- en Lingerienaaien Maatnemen- en Knippen en aanverwante vakken.

DAG- en AVONDCURSUS.

Uitbreiding voor de examens aan de Koninklijk goedgekeurde Vereeniging van Modevakscholen als Costumière, Coupeuse en Lingerienaaien

Spreekuren: Dinsdag, Woensdag, Donderdag, 4—7 ure bij de Directrice L. J. LUCHTIGHEID.

INLICHTINGEN
OMTRENT
alle Kamers
geheel gratis voor huurders
Centraal
Kamer Bureau
Tel. H 4385. Amst. Veerkade 5

Pension Batavia

TE HUUR Gemeubileerde ZIT- en SLAAPKAMERS eventueel met of zonder pension. Adr.: Berkstr. 26

KUNSTGEBITTEN
à f 70 met 10 jaar garantie

Vermaken van slecht passende gebitten. Goudtechniek.
Tandtechn. Laborat. H. JACOBS, 122 Prinsegracht 122.
Spreekuren 2—4 en 7—9 n.m.

Pension Schuitert

Riouwstr. 21, Den Haag
Telefoon H 5528

Gemeubileerde apartementen beschikbaar.
Referenties van eerste families

Inlichtingen.

De Redactie van „De Indische Verlofganger" houdt elken Dinsdag- en Vrijdagvoormiddag van 10 tot 12 spreekuur op het Bureau van ons Blad, Van Brakelstraat 109, voor het geven van INLICHTINGEN aan INDISCHE VERLOFGANGERS, betreffende Huuraangelegenheden, inzake Onderwijs en wat verder de Verlofganger dient noodig te hebben voor zijn verder verblijf in Holland.

DE REDACTIE.

Een ruime sorteering in
Electrische Ornamenten: Apparaten en Kachels
vindt men bij

H. C. van Leeuwen

Pr. Hendrikstraat 43-43a. Den Haag Telefoon M 4461
Electrische Stofzuigers vanaf f 35

J. Kool en Adr. B. Nuyten

Bouwkundigen, Beukstraat 143 Den Haag
Telefoon Marnix 899

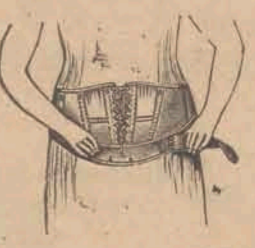
Wij hebben Te Koop of Te Huur:

Moderne Heerenhuizen en Portiekhuizen naar de nieuwste eischen en smaakvol ingericht op de beste standen van Den Haag

14 Witte de Withstraat 14 - - - Den Haag

Elastieken kousen p. p.	f 5,50
Elastieken kniekappen, beenstukken en enkelstukken p. p.	f 4.—
Elastieken kousen zonder naad per paar	f 8.—
Elastieken buikbanden v. Dames en Heeren vanaf	f 2.50
Elastieken Dames-pantalons	f 2.—
Elastieken luierbroekjes	f 1,25
Elastieken slabbetjes	f 0.35
Elastieken breukbanden	f 4.—

Verder alle Gummiwaren en Gummi Reisartikelen. Gummi Fronts, Boorden en Manchetten.

Bezoekt Ritzer's Restaurant Parisien

Parkstraat 36, 's-Gravenhage

Jaszband - Muziek

Mata-Hari

Mauritskade 91
b/d Dennenweg

Patent- Geneesmiddelen

Hygiënische artikelen voor Dames en Heeren

Zenden ook op aanvraag naar Indië.

Gemeubileerde 1e étage

te huur in Heerenhuis, (geheel vrij) gelegen in Indische Wijk (nieuw Duinoord), direct te aanvaarden, Prijs f 100 p. m. Zeer geschikt voor Indische Familie met Kinderen.

Adres: Pension „Batavia" Berkstraat 26, Den Haag.

Bouw- en Woningbureau S. CLAUS, Sneeuwbalstr. 25 's-Gravenhage

Tel. M. 3184 Kantoor. Tel. M. 5379 Directiekeet.

Heeft steeds Fraaie, Moderne en goedgebouwde woningen op elken stand zoowel te koop als te huur.

Vraagt alvorens U te vestigen eerst vrijblijvende inlichtingen.

Heerenhuizen. Beneden en Bovenhuizen. Geldbelegging. Bouwterrein.

Gelegenheids Koopjes! Piano's

Schiedemayer & Saehne - Ibach - Feurich - Eubel & Lechleiter - Rekewitz - Sponnagel - Thürmer Garn - Kaps

Kunstspelpiano's vanaf f 1250.— met stems-apparaat

Fa. v. d. Berg

Weimarstraat 170 (bij Beeklaan, Den Haag)

DAMES!

Bij aankomst en bij vertrek moet U het **ADRES WETEN** van

Het Goedkoopste Modehuis

21 Weimarstraat 21

Daar vindt U de grootste sorteering in

GEGARNEERDE en ONGEGARNEERDE HOEDEN

In fournituren hebben wij de grootste voorraad o.a.

Stroogalons, Espatrie, Gaas, Laiton, Bloemen, Linten,

en verder alles wat tot het vak behoort

Dus Uw Adres is: 21 Weimarstraat 21. Tel. Marnix 3709 Den Haag
L. BRANDEL, Rotterdam, Jonkerfransstraat 90.

Indie. *gij weder naar Indië terug keert koopt dan Uw koffers in Magazijn „Insulinde", Schenkstraat 142, b. d. Adelheidstraat.*

Eerste klas werk. Billijke prijzen.

Nutskweekschool voor Onderwijzeressen
te NIJMEGEN.

Candidaten voor den nieuwen cursus worden verzocht zich aan te melden **voor 1 Maart a.s.** bij den Directeur, Goyotstraat 11. Een financieele tegemoetkoming kan verleend worden:
1e. In het Schoolgeld, en
2e. In de kosten voor huisvesting van hoogstens f 500.— per jaar (voor niet-Nijmegenaren).
Op aanvrage worden prospectussen toegezonden.
Gelegenheid tot het maken van huiswerk onder toezicht in de school.

Trekking 15 Febr. Panama-loten Trekking 15 Mei.
Hoofdpr. frs. 50.000 Pracht kans Hoofdpr. frs. 250000

15 Februari a.s. trekking der PANAMA LOTEN, waarin als Hoofdprijs fr. 250.000, verder zeer vele prijzen à fr. 100.000, fr. 10.000, fr. 5000, fr. 2000, fr. 1000 en fr. 400, die in zijn geheel den gelukkigen winnaar wordt uitbetaald. Na toezending van slechts f 2,50 storting ontvangt men 't nummer van 't origineele lot, waarmede men reeds deelneemt aan bovengen. trekking en recht heeft op den VOLLEN prijs die er op valt. Storting voor 5 stuks f 11.— en voor 10 st. f 20.—. De trekkingslijst wordt gratis toegestuurd. Onmiddellijk toezending van 't verlangde aantal nummers volgt franco na ontvangst van postwissel door

Int. Premie Effectenh. en Assurantiekant „Berco" Rotterdamschestraat 101, Scheveningen.

Familiewapens, Stamboomen, Zegelringen.

Gerard Halwasse

BROUWERSGRACHT 16,
DEN HAAG.
Tramlijnen 2, 6, en 10.

TE HUUR

Een net gemeubileerdé 1e étage. Te huur aangeboden voor menschen zonder kinderen. Prijs p. maand f 70 en direkt te aanvaarden. De étage is gelegen van Diemenstraat en te bevragen Tasmanstraat 72. benedenhuis.

FAMILIE-PENSION

C. Spaan, Groot Hertoginnelaan 147 Den Haag. Heeft voor direct een parterre met voll. pension in de prijs van f 2.50 p.m. voor 2 pers. en tegen Maart de 2de etage.

TE HUUR

Gemeubileerde étages met of zonder keuken, gemeubileerde kamers met of zonder pension, gemeubileerde huizen voor langen en korten tijd, étage-woningen, enz. huurt ge door bemiddeling van het Plaatsings- en Woningbureau „De Residentie", Mandelstraat 72, Den Haag. Telef. B. 1745.

clopaedisch Bureau. Aflevering XXIX. Seran (samengesteld naar gegevens van den hr. F. J. P. Sachse). Weltevreden, G. Kolff en Co. Het platen en kaarten.

Verslag der Staatsspoor- en tramwegen in Ned.-Indië over het jaar 1920. Deel II. Weltevreden. Landsdrukkerij.

Statistiek van den handel, en de in- en uitvoerrechten in Ned.-Indië over het jaar 1921. Deel II b. (Buitenbezittingen). Samengesteld bij het Hoofdkantoor der in- en uitvoerrechten en accijnzen. Weltevreden. Visser en Co.

The zoology of the Indo-Australian Archipelago, by the Section for Zoology of the I.C.O. Committee. (Kon. Academie van Wetenschappen). Amsterdam, J. H. de Bussy.

Opening der H.I.S. te Poerworedjo op 1 Sept. 1922, door J. van Baal. — Pater Jacobus Onel S. J. †, door L. van Miert (St. Claverbond, Febr. '23).

Aus dem Lande der Erweckung (Nias). (Berichte der Rhein. Missionsges. Jan. '23).

Arbeidsbeurzen, door Dr. H. J. Morren. — De behandeling in den Volksraad van het voorstel tot wijziging der Lokale Raden Ordonnantie. (Lokale Belangen, 16 Dec. '22).

The Netherlands Indian goods trade. (Holland's Import and Export Trader, Dec. '22.)

De heer Moelia over de herziening der Staatsinrichting. (De Banier, 15 Dec. '22).

De invoer van katoenen weefgarens op Java. (Korte Berichten, 15 Dec. '22).

Moeilijkheden der Ned.-Indische Olie-industrie. (Cerealia, 9 Jan. '23).

De zuivering van rivierwater voor de gemeente Soerabaja. Voorloopige mededeeling, door Dr. J. Versluys. (Water en Gas, 5 Jan. '23).

Ein Beitrag zur Rattenpsychiatrie. (Beobachtungen an geisteskranken Javanern), von Dr. A. Gans. (Münchener med. Wochenschr. 1922, no. 42).

Waar het Departement van Koloniën te 's-Gravenhage, voordat het tegenwoordige gebouw betrokken werd, in den loop der jaren gevestigd is geweest, hebben wij getracht na te sporen uit bestaande publicaties en hebben wel het een en ander daaromtrent kunnen vinden. Waarschijnlijk zou een dieper gaand onderzoek, dan wij ons hebben toegestaan, meer afdoende gegevens hebben verschaft. Voor ons doel is het verkregene voldoende.

Volgens v. d. Kemp's teruggave der O. I. Koloniën 1814—1816 zou uit gemeentelijke stukken van 1816 kunnen opgemaakt worden, dat het Departement gevestigd is geweest „Achter de Stallen", de oude benaming van de tegenwoordige Kazernestraat en wordt vermoed, dat het de plaats innam van de oude manège, waar nu gedeeltelijk het bureel der gasfabriek is en van het huis aan de andere zijde van den kazerne-ingang, eenigen tijd bewoond door den pikeur. In een ander werk „De Landsgebouwen te 's-Gravenhage. Rapport aan Z. E. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, door C. H. Peters, 2de deel, uitgave 1891 is te lezen, dat het Departement van Koophandel en Koloniën in 1807 in een huis op den Hofsingel, het Charterhuis van de W. I. divisie en van den Ontvanger bij de Divisie der O. I. zaken gevestigd was. Zeker is, dat men in 1816in een huurhuis was gevestigd, want bij schrijven d.d 3 Maart 1817 van 's Konings Kabinetssecretaris, werd den Departementschef advies gevraagd, of het niet de voorkeur zou verdienen een huis te koopen „bij het uitzicht op een steeds klimmende huurwaarde der vaste panden in den Haag, terwijl hun koopprijs in evenredigheid laag blijft." Hieruit is voortgevloeid eene machtiging bij K. B. 8 Augustus 1817 lr. G, om voor *f* 25.000.— te koopen eene woning op den Fluweelen Burgwal van de Douairière Van der Dussen.

Bij Peters (hiervoren genoemd), lezen wij bij de beschrijving van het gebouw der Landsdrukkerij aan de Oostzijde van den Fluweelen Burgwal, dat aldaar vroeger gestaan heeft het logement voor de gedeputeerden der Steden Gorinchem, Schiedam en Schoonhoven, die het huis in 1771 van de familie des Roques aangekocht hadden.

Op 2 Februari 1807 werd het perceel met tuin, stalling en koetshuis voor *f* 15.000.— gekocht door het Ministerie van Oorlog en nu zou, volgens Peters, daarin omstreeks 1818 zijn gevestigd geweest het Ministerie van Koophandel en Koloniën. Uit het vorenstaande is dan af te leiden, dat de Douairière Van der Dussen tusschen 1807 en 1817 eigenaresse van het huis is geweest, vooropgesteld, dat het hier hetzelfde oud-logementsgebouw betreft. Tot 1829 bleef Koloniën hier blijkbaar onder dak, toen het werd ondergebracht in 't zoogenaamde *Huygenshuis*, dat door den Staat voor dit doel werd aangekocht.

Dit Huygenshuis, gebouwd aan den hoek Plein—Lange Pooten, door Constantijn Huygens, die als secretaris van Stadhouder Frederik Hendrik in 1634 een stuk van den Stadhouderstuin ten geschenke had gekregen, met nog een stuk van het Akerland voor den aanleg van tuin met stalling, was in het begin der vorige eeuw door aankoop van de toenmalige eigenaars de Zeeuwsche familie Van Citters, in handen gekomen van den hiervoren besproken Johannes Goldberg. Bij diens dood, 1828, verkreeg de Staat het in eigendom en is het Departement, waaronder Koloniën ressorteerde, daarin gehuisvest.

Die huisvesting duurde tot 1861, toen het Huygenshuis *) te klein was geworden voor Koloniën en een nieuw gebouw, *het tegenwoordige*, werd opgericht op het terrein over het Mauritshuis, oudtijds deel uitmakende van het zoogenaamde Akerland, dat tot het grafelijk kasteel behoorde, in 1621 als Reigerije van den Stadhouder werd gebezigd en waarvan in 1636 het Westelijk deel in vrij gebruik was afgestaan aan Johan Maurits van Nassau, den Braziliaan. Als bijzonderheid zij hier even gereleveerd, dat Johan Maurits den voortuin van het Akerland door een onderaardschen tunnel met zijne fraaie huizinge, het Mauritshuis, deed verbinden, ten einde ongezien en ongestoord den toegang tot het Binnenhof te ontgaan. Die tunnel is tot 1808 in stand gebleven, doch toen wegens bouwvalligheid afgesloten en gedicht.

Na deze uitweiding terug komende op het nieuw opgerichte gebouw, vinden wij bij Peters vermeld, dat het gebouw in de jaren 1859—1861 tot stand is gekomen volgens ontwerp van den landsbouwmeester Rose. Het werd in 4 verdiepingen opgetrokken; bij eene voorgevelbreedte van 38 M., eene diepte van 27.5 M. en hoogte van 20.30 M., besloeg het eene oppervlakte van 800 M2.; de bouwkosten bedroegen *f* 209.130.—. In 1883 werden ter verkrijging van meer ruimte de beide achtervleugels door een tusschenbouw verbonden, terwijl in 1918 nog een afzonderlijk gebouw achter het bestaande werd opgericht, waarin o. a. de bibliotheek van het Departement is geïnstalleerd.

De meeningen over het uiterlijk van 't gebouw Plein no. 1 loopen uiteen. In „'s-Gravenhage Voorheen en Thans, uitgever Couvée", wordt het gebouw smakeloos genoemd, „een steenklomp met talrijke vensters". Indien het de bedoeling van den bouwmeester geweest is, aan het gebouw een rustig en ernstig cachet te geven, vermeenen wij echter, dat hij daarin wel bevredigend geslaagd is. Over een gebouw voor Koloniën bestemd, dient o. i. een waas van Oostersche kalmte te liggen.

Het is overigens ook hier als met alles: over de smaken valt niet te twisten. W.

* Het Huygenshuis is tot 1876 blijven staan, werd toen afgebroken en deed de Regeering op die plaats het nieuwe monumentale gebouw verrijzen, bestemd voor het Departement van Justitie 1876—1883.

MUTATIESTAAT VAN 24 TOT 31 JANUARI 1923.

Nieuwe Leden:

J. Hulshoff Pol, oud-Lid v. d. Raad v. Indië, Scheveningen, van Lennepweg 6, *f* 5.—.
C. F. Schröder, Gedipl. Gezaghebber te Mara (Celebes) *f* 5.—.
J. G. Kerlen, Directeur Mestfabriek „Java" te Semarang. *f* 12.—.
R. E. Peelen, Ambtenaar Japansche zaken, m. v. Den Haag, Pijnboomstraat 11. *f* 5.—.

Afschrijven:

E. de Vries, visiteur der belastingen, Amsterdam, Harmoniehof 5huis.
J. J. C. Gaymans, Groningen, Heerenweg 106.
Mevr. E. M. Kalff, geb. Rutgers v. d. Loeff, Bloemendaal.

Adresveranderingen:

C. C. Berg, Litt. Ind. student, van: Leiden, Groenhovenstr. 24 naar: Rotterdam, Volmarijnstr. 23. *f* 2.50.
Mas Samsi, Leiden, van: Stationsweg 47 naar Bilderdijkstraat I.
Dr. W. Middelveld Viersen, Deventer, van: Singel 13 naar: Engestraat 23.
Ds. E. Klaassen Dzn., O.-I. Predikant, m. v. Den Haag, van: Hollanderstraat 90 naar: Conradkade 17.
Ph. K. M. Klasing, Den Haag. van: Gr. Hertoginnelaan 176 naar: Statenlaan 16.
H. M. Lublink Weddik, Ass.-Resident, naar: Scheveningen, Belgische Plein 12.
L. Nadort, Majoor-Intendant, Den Haag, van: Amalia van Solmsstr. 33, naar: Willem van Outshoornstr. 33.
F. R. Scherius, oud Hoofd-Ingenieur, Den Haag, van: Sweelinckstraat 62 naar: van Merlestr. 75.
C. C. van Altena, van S.f. „Bolang Bendo, bij Krian, naar: S.f. Soemberredjo, te Bangil, p.a. S. R. C. Stomps.
H. Bossert, onderluitenant Inf., van: Bandoeng D. v. O. naar: Hotel Astor, Goenoeng Sahari 60 te Weltevreden.
G. Drissen, Administrateur, van: Onderng. Tjoemboeloeit bij Bandoeng naar: Onderng. Tjaronnang, Halte Melangbong.
Mej. H. G. van Embden, onderwijzeres, van: Weltevreden, Dep. v. Onderwijs, naar: Benkoelen.
C. H. M. H. Kiès, Majoor der Artillerie, van: Malang naar: Weltevreden.
J. A. Ochtman, Ambtenaar B.B. van: Weltevreden Dep. B.B. naar: Manggala (Lampongs).
Mej. C. W. Süverkropp, onderwijzeres, van: Weltevreden Dep. v. Onderwijs, naar: Benkoelen.

MEDEDEELINGEN.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

WERKKRACHTEN TEN BEHOEVE DER KOLONIEN.

Oost- en West-Indische werkgevers hier te lande worden uitgenoodigd om, wanneer in de vervulling van betrekking enmoet worden voorzien, hiervan mededeeling te doen aan het Informatiebureau der Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17, Den Haag.

PRIJSVRAAG.

Men wordt er aan herinnerd, dat bijdragen voor de prijsvraag: *De beteekenis van de Vereeniging „Oost en West" voor Nederland, Oost- en West-Indië* (Zie het Kol. Weekblad no. 37 van 14 September 1922), uiterlijk tot 1 Februari 1923 worden ingewacht bij het Secretariaat van het Hoofdbestuur, Heulstraat 17, Den Haag.

Afdeeling Utrecht en Omstreken.

Voordracht van Mevrouw C. J. ROUTTEN—PEKELHARING, te Utrecht, in het Gebouw van den Nederlandschen Protestantenbond, Boothstraat 7, alhier, op Vrijdag 9 Februari a.s., des avonds 8 uur. Onderwerp:

Indische Oerbosschen

met lichtbeelden. - Leden met 2 hunner huisgenooten hebben vrijen toegang; niet-leden hebben toegang tegen *f* 0.15, te betalen des avonds 9 Februari aan de zaal.

- HET BESTUUR -

UITZENDING VOOR DEN NEDERLANDSCH-INDISCHEN STAATSDIENST.

Voor de na te noemen betrekkingen bij 's lands dienst in ederlandsch Oost-Indië, waarin moet worden voorzien door uitzending vanwege het Departement v. Koloniën, bestaat thans gelegenheid tot mededinging:
Leeraren in de Nederlandsche taal.
Leeraren in de Duitsche taal.
Leeraren in de Fransche taal, allen volledig bevoegd.
Onderwijzer(es) bij het openbaar lager onderwijs.

Baron van Höevell.

Het zooeven genoemde Nr. van de Reflektor bevat onder het opschrift „Voorheen en thans", een bijdrage (met portret) waarbij Ds. W. R. Baron van Höevell in herinnering wordt gebracht. Van dezen kolonialen hervormer uit het midden derv orige eeuw getuigt de schr. o. m.: „Met alle respect voor de bekwaamheden, de hoedanigheden en eigenschappen van de mannen, die de autonomie-actie hebben ingezet, van de V. v. L. (Vereeniging van Landsdienaren) — leiders die de protestmeeting tegen den duurtetoeslag in het Decapark hebben op touw gezet . . . . in vergelijking met van Höevell — zooals de geschiedenis ons van hem een voorstelling, meer nog een levendig beeld heeft gegeven — zijn zij in alle opzichten de minderen geweest, zoowel in kundigheden, als in de koloniale kennis, in durf en karaktervastheid."

Nederl. Vereeniging voor Tropische Geneeskunde.

In no. 1 van jaarg. 1923 van het Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde geeft Dr. J. D. Käser, als secretaris der Ned. Vereeniging voor Tropische Geneeskunde, het verslag eener door die vereeniging gehouden vergadering op 30 Sept. j.l. Men vindt hierin een overzicht van een drietal voordrachten, n.l.: Het tumoren (d. i. gezwel-) vraagstuk in de tropen, door E. P. Snijders. — Demonstratie van een geval van lepra, door C. J. Bon. — Over den vorm, het verloop en de prognose van de anaemie bij Indische Spruw en over de aetiologie van pernicieuse anaemie. (Deze laatste voordracht is reeds in haar geheel in het Ned. T. v. Geneesk. [1922, II, bl. 2267], verschenen.)

Indië. Geïllustreerd Weekblad.

Inhoud van afl. 42: Huisvesting in Indië, door N. (Vervolg). — Indonesische kunst, door Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis (Slot: Snijwerk en kralenpatronen bij Dajakstammen). — Weerwolverij in Oost-Indië (vervolg), door L. — Suriname. Onoribo of de gelukkige bruiloft (Slot).

Afl. 43: Huisvesting in Indië, door N. (vervolg). — Een en ander over Engelsch-Borneo, door J. Jongejans (met ill. en een portret van Sir James Brooke, stichter van het vorstendom Serawake). — Weerwolverij in Oost-Indië (vervolg). — Uit Pasoendan, door Raden Hassan Soemo di Pradja.

De praktijk over de werking der Indische belastingen.

Onder dezen titel heeft de „Ondernemersraad voor Nederlandsch-Indië" een brochure in het licht gegeven, waarin een verzameling uittreksels van jaarverslagen van verschillende cultuur- en handelmaatschappijen zijn bijeengebracht, die alle één klaagzang aanheffen over de belastingpolitiek der Indische Regeering.

De Ondernemersraad onthoudt zich van conclusies, maar volstaat met enkele citaten, waaronder één van Prof. Kielstra in de Economist van 15 Dec. j.l.: „Een meer gematigde politiek, die het kapitaal en den ondernemingsgeest van elders aantrekt, instede van ze af te schrikken, is op den duur in het financiëel, maar dadelijk in het waarachtig belang van land en volk in Nederlandsch-Indië.

Sluyters' Monthly.

Het Dec.-nr. is, wat illustreering en tekst betreft, zeer interessant. Enkele bijdragen hebben geen betrekking op den Indischen Archipel, waarom we ze buiten beschouwing laten; de overige zijn getiteld: Medan (Deli), and something about tobacco, by Capt. S. van Ronkel. — Malay marriage ceremonies, by J. F. Augustin. — The Banka tin mines, by E. Williams. — A seven days tramp over the Semeroe, leaves from a diary. — Verder mooie afbeeldingen met betrekking op Bali, deels reproducties van teekeningen van W. Dooyewaard te Gianjar.

De Indische Mercuur.

Inhoud van no. 4: Een practische machinale inrichting voor klapperraspery (met ill.), door S. M. Latif. (Beschrijving eener vernuftige, practische vinding van een Maleier op Kajoe Tanam, Sumatra's Westkust). — Leerboek der warenkennis en technologie, door Dr. J. F. van Oss, besproken door Prof. Dr. P. van Romburgh. — Bestrijding van Helopeltis op de onderneming Tjiboengoer. — Uitkomsten van de enquête voor Sheetbereiding. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. — Financiëele berichten en verslagen, zoomede de overige wekelijksche rubrieken. — De afd. Handelsmuseum van het Kol. Instituut geeft recente literatuur over aetherische oliën, boschwezen, looistoffen, voedings- en voedermiddelen, vruchten en groenten, enz.

Nederlandsch Oost-Indische mail.

Gedurende het afgeloopen jaar zijn door de Gouvernements Post- en Telegraafdienst in Ned.-Indië statistieken opgemaakt betreffende de datums van aankomst der Nederlandsche en Engelsche mails in Europa. Gebleken is, dat de verzending van brieven van de postkantoren op Java en te Medan, per Engelsche mailbooten in plaats van het vervoer te bespoedigen, veeleer een tegenovergesteld effect heeft gehad. Er is daarom besloten geen postverzending te doen met een Engelsche boot, indien er een thuisvarend schip van de „Nederland" ter reede van Belawan vertoeft.

In het vervolg zullen de mails voor Sabang, Padang, Engelsch-Indië en Europa van Java uit verzonden worden met Nederlandsch-Indische mailbooten en die voor de Straits-Settlements, Oost-Azië en de andere deelen van den Archipel door de sneldiensten der booten van de Koninklijke Paketvaart-Mij. (Ind. Merc.)

Uitvoerrechten op petroleum in Ned.-Indië.

In de Januari-afl. van The Netherlands Indies Review uitgegeven door de „Britisch Chamber of Commerce for the Neth. East-Indies" te Londen, wijdt de redactie eene beschouwing aan de tegenwoordig door de Indische Regeering gevolgde belastingpolitiek en herinnert o. a. nog eens aan de van zooveel zijden aangevochten plannen tot invoering van de winstaandeelkassen. Vervolgens bespreekt het artikel de gevolgtrekking, welke onlangs tot uiting is gekomen, toen de Directie van de Kon. Ned. Petroleum Mij. besloot tot uitkeering van een interim-dividend van 10 %, tegen 15 % verleden jaar, met het oog op zekere ongerustheid ten aanzien van de belastingen in Ned.-Indië. Sedert is bericht ontvangen, dat de uitvoerrechten op aardolie op het eind van dit jaar zouden komen te vervallen, maar zij die verantwoordelijk zijn voor de financiëele wetgeving in Ned.-Indië moeten wel bedenken, dat men thans zeer voorzichtig moet zijn met de belasting op de olie-industrie, nu de concurrentie, dank zij de over-productie in de Vereenigde Staten en de aanhoudende daling der ruw-olienoteeringen, zulk een hoogte heeft bereikt, dat een kleinigheid de schaal kan doen overslaan. Het zou inderdaad een verkeerde politiek wezen, de kip die Ned.-Indië reeds zooveel goudx eieren heeft bezorgd, weg te jagen en haar te dwingen, elders te gaan nestelen. Dit vooruitzicht is niet zoo onmogelijk, als menige oningewijde wel vermoedt.

Men zie in dit verband ook het stuk in de Ind. Mercuur van 26 dezer: „Belastingprotest van de „Koninklijke" aan den Minister van Koloniën."

Ned.-Indisch Rubbertijdschrift.

Inhoud van no. 19 (15 Dec. '22): Het resultaat van rust op de eigenschappen der rubber indien de tap weer wordt aangevangen. — De situatie. (Dit artikel vangt bemoedigend aan: Wij kunnen langzamerhand indien wij over de rubbercultuur schrijven de woorden crisis ij malaise uit onze vocabulaire schrappen.) — De inkrimping der rubberproductie. — Productiekosten. — Advies inzake uitvoerrecht voor Rubberlatex. — Financiëel overzicht.

Mededeelingen. Tijdschrift voor Zendingswetenschap.

Deel 66, 4e stuk. We beginnen met de aandacht te vestigen op het in dit nr. aan het slot opgenomen uitvoerig bewerkte Register op de jaargangen 1893—1922, waarvan onbegrijpelijkerwijze geen melding wordt gemaakt in de inhoudsopgave. Uit het register blijkt het groote belang van dit periodiek, vooral ook voor de Studie der land- en volkenkunde van den Indischen Archipel.

Overigens bevat deze afl.: Het derde eeuwfeest der „Propaganda", door J. Rauws. De nieuwe Batаksche letterkunde, door J. H. Meerwaldt. — De afkomst der Roteneezen van het eiland Rote, door F. H. van de Wetering. — Uit de Maleisch-Javaansch-Soendaneesche pers. — Nog eens: „Goeroe Djemaat" (Antwoord aan den hr. J. H. Neumann), door A. Hueting. — Belangrijke verschijnselen op Zendingsgebied. — Literatuuraankondiging.

Mededgelingen van het Bureau voor de Bestuurszaken der Buitenbezittingen, bewerkt door het Ency-

HET MINISTERIE VAN KOLONIËN.

Misschien heeft de vraag, of het Departement van Koloniën reeds lang in het tegenwoordig gebouw aan het Plein no. 1 te 's-Gravenhage gevestigd is, wel enkelen onzer lezeressen en lezers bezig gehouden. Het ondervolgende, uit verschillende bronnen bijeengezameld, moge op die vraag antwoord geven en tevens anderen, die zich tot nog toe niet in die kwestie verdiept hebben, naar wij hopen, eenig belang inboezemen. Vooraf dient een kort overzicht te gaan van de wordingsgeschiedenis van het Ministerie van Koloniën, hetwelk voor een deel is getrokken uit Mr. W. M. de Brauw's De Departementen van Algemeen Bestuur in Nederland sedert de omwenteling van 1795.

Van het jaar 1800 tot den aanvang van Koning Lodewijk's regeering hadden twee raadscollegiën het bestuur over de Aziatische en Amerikaansche koloniën gevoerd. De Koning stelde een één-hoofdig bestuur over de koloniën in (25 Juni 1806), dat eerst afzonderlijk werkzaam was als Departement voor de Zaken der Indiën en van den Koophandel en later met het Departement van Marine vereenigd werd (8 Juni 1808). Tijdens de inlijving bij Frankrijk 1810—1813 werden de koloniale aangelegenheden gebracht onder het Ministerie van Financiën (Intendance-Generaal) en bij het Ministerie van Marine en Koloniën te Parijs, verder gevormd eene Division des Colonies Hollandaises, waaraan ook Nederlandsche ambtenaren werden verbonden.

Na de omwenteling van 1813 werd ingesteld een Departement voor de Zaken van Koophandel en Koloniën, als hoofd waarvan optrad (5 April 1814) G. A. G. Ph. Baron van der Capellen met den titel Secretaris van Staat.

Als Departementschef heeft v. d. Capellen geene noemenswaardige diensten kunnen bewijzen, daar hij Souvereinen Vorst.

Nadat het beheer tijdelijk aan den Algemeenen Secretaris Falck en daarop aan den Secretaris van Staat voor de Marine van der Hoop opgedragen was geweest, werd bij Besluit van 14 Sep. 1814 no. 59 het beheer over Koophandel en Koloniën tijdelijk opgedragen aan den Staatsraad in buitengewonen dienst Johannes Goldberg. Toen 13 Augustus 1814 het tractaat te Londen, waarbij de teruggave der Koloniën werd uitgemaakt, gesloten was, moest het Koloniaal beheer natuurlijk meer op den voorgrond treden en beter worden voorzien, daar de Heer v. d. Capellen voor eene diplomatieke zending naar Weenen bestemd was en Marine er niet tijdelijk mede belast kon blijven. De positie van Goldberg als Departementschef werd definitief geregeld, toen Van der Capellen aangewezen werd om als Commissaris-Generaal tevens a.s. Gouverneur-Generaal, naar Indië te gaan.

Bij Kon. Besluit van 16 Sept. 1815 no. 61 werd Goldberg als Directeur-Generaal aan het hoofd van het Departement gesteld.

Zooals wij verder zullen zien, zou Koloniën nog tal van jaren met de meest verschillende takken van bestuur worden samengekoppeld. Bij besluit van 19 Maart 1818 werd na het aftreden van Goldberg, Koloniën gebracht onder een Ministerie van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën, daarop onder een Ministerie van Nationale Nijverheid en Koloniën (Besluit 30 Maart 1824). Reeds een jaar later bij Besluit van 5 April 1925 werd Koloniën vereenigd met het Departement van Marine onder den naam Ministerie van Marine en Koloniën, maar ook deze samenvoeging zou niet van langen duur zijn, immers met 1 Januari 1930 werd het Ministerie van Waterstaat, Nationale Nijverheid en Koloniën opgericht. Na wederom van Waterstaat te zijn losgemaakt en bij Besluit van 21 Juli 1840 als Departement van Marine en Koloniën een ministerie te hebben gevormd werd eindelijk („gedurende") 1842 onder J. C. Baud een *afzonderlijk* Departement van Koloniën in het leven geroepen, hetwelk tot op den huidigen dag zijne zelfstandigheid heeft kunnen handhaven.

Het valt buiten het bestek van dit overzicht om de beweegredenen van de menigvuldige wijzigingen na te gaan, evenmin kunnen over de verschillende Departementshoofden en inwendige organisaties van het Departement bijzonderheden worden medegedeeld.

Wij willen slechts eene uitzondering maken voor den Directeur-Generaal Goldberg, den eenige, die als chef van het Departement dien titel heeft gevoerd, omdat wij zijn naam straks weer zullen ontmoeten.

Vóór de omwenteling was Goldberg assuradeur te Amsterdam geweest, onder de omwenteling had hij als patriot groote werkzaamheid ontwikkeld. Verkozen tot volksvertegenwoordiger voor de provincie Holland, hield hij zich inzonderheid met het financie-wezen bezig. Tot 1801 stond hij aan het hoofd van het Departement der Nationale Nijverheid in de Bataafsche Republiek onder den titel van Agent der Nationale Economie. Onder Koning Lodewijk volgde zijn benoeming tot Staatsraad en zag hij zich herhaaldelijk met belangrijke zendingen belast, o. a. als gezant naar Berlijn, in welke hoedanigheid hij zich jegens het toen in ballingschap bevindend Huis van Oranje verdienstelijk heeft weten te maken. Het was Van Hogendorp, die de aandacht van den Souvereinen Vorst vestigde op Goldberg, teneinde onder den titel van Directeur-Generaal als Secretaris van Staat voor de Koloniën te fungeeren. Toen Goldberg als zoodanig optrad, was hij ongeveer 50 jaar, hij behield zijne functie van Directeur-Generaal tot 18 Maart 1818, toen de Koning hem van Staatsraad in b. d. tot Staatsraad in gewonen dienst benoemde en hem in den adelstand verhief met het praedicaat van Jonkheer. Hij overleed in 1828 te 's-Gravenhage.

(Ongecorrigeerd.)

Vereeniging „OOST en WEST“.

HOOFDBESTUUR: Heulstraat 17, 's-GRAVENHAGE.

Studie-Commissie. *Jongelieden.* Ouders of Voogden van alle landaarden in Oost- en West-Indië, die *gratis hulp* wenschen voor het zoeken van kamers of kosthuizen, voor afhalen van boord, voor toezicht op de studie, voor beheer van gelden, enz. ten behoeve van hun kinderen of pupillen, kunnen zich — onder opgave van de noodige gegevens — wenden tot het Bureau der Gedelegeerden der Studie-Commissie. Adres: Prins Mauritsplein 23, Den Haag.

Informatie-Bureau ten behoeve van personen, die een werkkring zoeken in Nederl. Oost- en West-Indië of daartoe hunne kinderen of pupillen willen opleiden, ook voorlichting verstrekkende op elk gebied aan personen van Indië komende of aanraking met Indië zoekende. Men wende zich tot den Secretaris, Heulstraat 17, 's-Gravenhage, Telef. H. 4519, Bureau-uren 10—12 v.m. en 2.30—4 n.m. Schriftelijke verzoeken om inlichtingen zonder bijvoeging van porto voor de beantwoording worden als regel buiten beschouwing gelaten.

Tehuis voor Indische Studenten, Prins Mauritsplein 23, Den Haag. Gelegenheid voor studeerenden van alle landaarden uit Oost- en West-Indië tot logeeren, koffiedrinken en dineeren; logeeren f 1.50, noenmaal f 0.75 en diner f 1.—. Aanvragen te richten aan den heer J. C. Hietink, Directeur.

Tehuis voor Nederlandsch-Indische Bedienden, „Persinggahan“. van Boetselaerlaan 2, 's-Gravenhage, waar Nederlandsch-Indiërs een tijdelijk onderkomen en hulp en raad kunnen vinden. Indische bedienden, die met een familie naar Indië willen terugkeeren, een dienst zoeken, of van dienstbetrekking willen veranderen, wenden zich tot den Directeur, dee Heer F. de Munnik, Telef. Scheveningen No. 248.

Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West“, Heulstraat 17 en de Firma MARTINES NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. 1 **Een boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.** (Tweede druk). Prijs **f 0.50** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
2 Onze Oost II **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,** door T. J. Bezemer. Prijs **f 0.05** per exemplaar en f 0,02 frankeerkosten.

b. Onze West Tweede druk bestaande uit:
1 **De Kolonie Suriname,** door Fred. Oudschans Dentz;
2 **De Kolonie Curaçao,** door Mr. B. de Gaay Fortman.
Prijs **f 0.50** en f 0.06 frankeerkosten.

c. Staats en particuliere betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen: Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederl.-Indië.** (2de, geheel omgewerkte druk met 8 foto's.) Prijs **f 0.75** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.
No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie,** (2de verbeterde druk.) Prijs **f 0.25** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.** (2e verbeterde druk). Prijs **f 0.50** per exemplaar en f 0 02 frankeerkosten.
No. IV. **De Ingenieur in Nederlandch-Indië,** (2de verbeterde druk). Prijs **f 0.75** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.** Prijs **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandsche Arts in Nederlendsch-Indië.** Prijs **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.
No. VIII. **De ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in Nederlandsch-Indië.** Prijs **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
No. IX. **De ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in N. Indië.** (Opn. herzien). Prijs **f 0.20** per exemplaar en f 0.05 frankeerkosten.
No. X. **De ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in N.-Indië.** Prijs **f 0.25** per exemplaar en f 0 06 frankeerkosten.
No. XI. **De Geëmpl. bij de Rubber-(caoutch.) cult. en bij eenige Bergcult. In N. Indië.** Prijs f **0.40** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
No. XII. **Onze Koloniën.** Prijs **f 0.35** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

Serie I.
No. 1. Nederlandsch-Indië en de handel.
„ 2. Indische toestanden gezien door een inlander.
„ 3. Het leven van den bestuursambtenaar in het binnenland.
„ 4. Serikat Islam.
„ 5. De Suikernijverheid in Nederlandsch-Indië.
„ 6. De afschaffing van de laatste heerendiensten op Java.
7. Denkheelden der Inlanders van onzen Indischen Achipel omtrent het ontstaan van ziekten.
„ 8. De Europeesche vrouw in Indië.
„ 9. De bosschen van Nederlandsch-Indië, hunne benutting en verzorging.
10. Over de Kolonie Suriname.

Serie II.
No. 1. De militaire positie van Nederlandsch-Indië.
„ 2. Het Javaansche tooneel.
„ 3. Het spoor- en tramwegwezen in Nederlandsch-Indië.
„ 4. De théecultuur op Java.
„ 5. 's Landsch plantentuin te Buitenzorg.
„ 6. Een doode taal in Indië.
„ 7. De inlandsche dorpsgemeenschap op Java.
„ 8. De rijstteelt in Nederlandsch-Indië.
„ 9. De Javaan gelijk hij schijnt en is:
„ 10. Brandende Koloniale Vraagstukken:

Serie III.
No. 1. Over Bali en zijne bewoners.
„ 2. Bevloeiïng in Nederlandsch Indie,
„ 3. Kindercriminaliteit in Nederlandsch-Indië
„ 4. Indische Scholen onder de Oost-Ind. Compagnie.
No. 5. Nederlanders in Indië
„ 6 7. Het Nederlandsch-Indisch Volkscredietwezen.
„ 10. De slavernij in Oost-Indië.

N.B. *Beleefd verzoek bij bestelling het kostende vooraf per postwissel toe te zenden aan het INFORMATIE-BUREAU, Heulstraat 17, 's Graveuhage.*

Bovenstaande werkjes zijn ook verkrijgbaar bij den Hoofdvertegenwoordiger der Vereeniging in Ned.-Indië, den Heer Mr. K. FAUSER, Solo, residentie Soerakarta, Java.

Afdeeling 's Grauenhage, Voorloopig adres Jacob Hopstr. 12, in plaats van Laan van Meerdervoort 187.

Opgave van Leden der Vereeniging „Oost en West“, die zich beschikbaar stellen voor het geven van privaatlessen in Indische Talen, Staats- en Strafrecht

A. H. J. G. WALBEEHM, Witte Rozenstraat 54. Leiden. — Javaansch. — Maleisch.

Mr. E. RIJKE, Witte Singel 46, Leiden. — Staatsinstellingen van Ned. O.- en W.-Indie. — N.-I. Strafrecht. — N.-I. Strafvordering. — Madoereesch. — Javaansch. — Maleisch.

J. J. F. SCHREUEL, gepens. Assist.-Resid.. Vogelkersstr. 5, Den Haag. — Maleische taal en letterkunde.

A. H. JANSEN, Hamerstraat 25, Bussum. — Maleisch (gramatica, correspondentie, spreken); geeft les te: Bussum, Naarden, Weesp, Amsterdam, Hilversum, Baarn, Laren en 's-Graveland.

J. H. C. VERMEER, oud officier, Antonie Duyckstraat 45. — Correspondentiebureau voor moderne en Maleische talen, lessen in Maleische omgangstaal en wiskunde.

M. C. ROUVEROY VAN NIEWAAL, Adelheidstraat 7, Den Haag. Maleisch in den dagelijkschen omgang.

Mevrouw M. C. E. DE BRUIN, Leerares Boekhouden M. O., Suezkade 106.

Leden, die in deze opgave opgenomen wenschen te worden, kunnen zich opgeven aan den Secretaris der Vereeniging, Heulstraat 17, 's Gravenhage, en Secretaris afdeeling Den Haag Laan van Meerdervoort 187.

Scheepsberichten.

Vertrekkende en aankom. schepen. Rotterdamsche Lloyd.

Piet Heinplein, lijn 2, 3 en 5.

Rotterdam, via Southamton, Tanger, Marseille, Port-Said, Suez, Colombo, Padang. Batavia:

Vertrekkende en aankomende schepen.

	Vertr. R'dam.	a. Mars.	a. Bat.
Tabanan	13 Jan.	23 Jan.	16 Fbr.
Insulinde	27 Jan.	6 Fbr.	2 Mrt.
Kawi	10 Fbr.	20 Fbr.	16 Mrt.
Tjerimai	24 Fbr.	6 Mrt.	30 Mrt.
Wilis	10 Mrt.	20 Mrt.	13 Apr.
Patria	24 Mrt.	3 Apr.	27 Apr.
Tambora	7 Apr.	17 Apr.	11 Mei.
Goentoer	21 Apr.	1 Mei.	25 Mei.
Tabanan	5 Mei.	15 Mei.	8 Juni
Insulinde	19 Mei.	29 Mei.	22 Juni
Kawi	2 Juni	12 Juni	6 Juli

Vertrekkende en aankom. schepen Maatschappij „Nederland“

Hoogewal 5, lijn 2. 3 en 5.

Amsterdam via Southampton, Algiers, Genua, Port Said. Suez, Colombo, Sabang Velawan Deli, Singapore, Batavia.

	Vertr. A'dam	a. Gen.	a. Bat.
Prins. Juliana	6 Jan.	16 Jan.	9 Fbr.
Rembrandt	20 Jan.	30 Jan.	23 Fbr.
Joh. de Wit	3 Fbr.	13 Fbr.	9 Mrt.
Grotius	17 Fbr.	27 Fbr.	23 Mrt.

Kleine Advertentiën.

Deze rubriek is bestemd voor kleine advertentiën, tegen een regelprijs van 1—6 regels f 1.50, elke regel meer 20 cent, bij vooruitbetaling of overschrijving op onze postrekening No. 47454, of toezending per postwissel.

MENTON (Z.-Frankrijk) Pension Villa „Marina". Centrale verwarm., warm- en koud water-kamers.
Mej. Thesingh, Directrice.

BAARN (Hoog) 1e klasse *Herstellingsoord „Vredelust", Eemnesserweg 87.* Tel. 399. Prachtige Villa met grooten tuin. Behandelend geneesheer Dr. A. J. A. Thomas

---

DIEREN.

Te Huur klein deftig buiten m. prachtig uitz. o.d. IJsel. Mod. gemakken, centr. verw. enz. Aanv. Mei a.s. Nadere inl. bij het Centraal Landgoederenb. Blikkenburg. Zeist.

Te Huur

Gem. Kamers met of zonder pens, Direct te aanvaarden.
Adres *Kon. Emmakade 48, Haag*

BRUMMEN EN OMSTREKEN

Te huur en te koop riante Villa's ook gemeub., modern ingericht. Hyp. beschikbaar, m. en z. tuin.
Lage belasting.
Inlichtingen : *J. A. Reiff.*

TE HUUR

een *gem. Suite* voor 1 of 2 Heeren met of zonder pension. Centrum stad, gebr. v. bad, licht en bediening. Adres: *Kanonstraat 4, Den Haag.*

DEN HAAG.

Pension Villa „Duinzicht"

Johan van Oldenbarneveldlaan 76 aan lijn A 8 en 10. *Billijke pryzen.* Telefoon Scheveningen 949.

TE HUUR

Geh. vrije, gem. Zit-Slaapk. met Serre, Badk, Teleph. Met pension en bewaschsing geschikt voor een of twee heeren.
Mevr. MAAGEN, Weimarstraat 285, Teleph. M. 4767.

Boomen- en Bloemenkwartier.

Tegen billijken prijs, met ingang van 1-2 a.s.

te huur aangeboden:

Een van alle gemakken voorziene en keurig gemeubelde vrije 1ste étagewoning (flat) in de Lijsterbesstr. aan het einde van de Laan van Meerdervoort.
Te bevragen : Papaverhof 1.

Antoinette van Dijk

Joan Maetsuyckerstraat 23, Den Haag Telefoon Bez. 1235
Kinderclubs (Zingen, Dansen, Voordragen). Prosp.-inl. gaarne verstrekt.

Te Huur Gemeubileerde 1e en 2e Etages

ook Zit-Slaapkamers, met volledig pension, vanaf f 70 per maand en gelegenheid tot Dineeren.

Adres: Pension Wolff, Baliestraat 32, Den Haag.

H.H. VERLOFGANGERS!

Voor direct in *Den Haag diverse gemeubileerde Kamers,* met degelijk pension *te huur* (desgewenscht Indische tafel). Prijs billijk.
Adres: *Marconisrraat 82.*

RIJSWIJK bij Den Haag: Te huur aan electr. tram, modern gem. *suite part,* of *1e étage,* m. of zond. pens. voor Heer, Dame of Echtpaar Badkamer aanwezig.
Adres: *Haagweg 37.*

TE HUUR:

Gem. Kamers met of zonder pension Direct te aanvaarden. Badkamer aanwezig. Telef. M. 5718.
Adres: *Reinkenstraat 6, Haag.*

NIJMEGEN: Hotel Pension „De Keizer", Spoorstraat 7. Tel. 752.
Referenties van de beste Indische families.

ZEIST: Pension „De Viersprong" Wilhelminalaan 18. Zomer- en winterverblijf. Elec. licht. bad. tel. 368.

Te Huur tegen Mei-Juni,

keurig gemeub. 1e Etage, gelegen op besten stand in Den Haag

De Etage is voorzien van alle moderne gemakken en event. geschikt voor gezin met kinderen.

Adres te bevragen: Boekhandel INSULINDE, Weimarstraat 137

A. van der STEL,

Prinses Mariestraat 7c

Levert alle soorten BRANDDSTOFFEN tegen scherp concurreerende prijzen. Vraagt naar onze zeer voordeelige aanbiedingen

Aanbevelend A. v. d. Stel.

EEN AANGENAAM VERBLIJF WORDT U VERZEKERD DOOR U
TE WENDEN TOT
STOKHUYZEN'S BUREAU
PRINSESTRAAT 14. DEN HAAG TEL. H. 4399.
PENSIONS
APPARTEMENTEN
HUIZEN

Maison van Seventer

Grootste inrichting voor Dames- en Heerenkleeding naar Maat

Heerengracht 38, Den Haag. Tel. H 4214

Brandstoffenhandel
L. KEMELING
Antonie Heinsiusstr. 37
en Ruichhaverstraat 1
's-GRAVENHAGE
Telefoon Schev. 811

Rijwielen!

Barend Wagemans
Bondsrijwielhersteller

110-112 van Kinsbergenstraat bij de Prins Hendrikstr. Tel. M. 3072

Oudste en speciale verzend.n. Indië Gemakkelijke betalingsvoorwaarden voor Ambtenaren.

E. J. OFFERHAUS
DENTIST

Spreekuren 10-11 en 2½-4 uur
Telefoon H. 7352
HOOGSTRAAT 3, DEN HAAG

C. Th. DORRESTEIN, Ass. Apoth.
voorheen HECTOR & Co.
Zoutmanstr. 64 's-Gravenhage Tel. M. 5037

Drogisterij
Ziekenverplegingsartikelen

Chemicaliën - Drogerijen - Specialité's
Sponsen - Zeemleer - Borstelwerk enz.

Ernest Werner
COIFFEUR DE DAMES

Specialité de Potiches
Tout a fait invisibles
Teintures in offensives
Parfumerie - Manicure

STADHOUDERSPLEIN No. 22
Telefoon M. 3376

Besteldienst „Duinoord"

Danckertstr. 75 Tel. M. 3275
Het goedkoopste adres voor alle Transporten en Verhuizingen. Bergplaats voor REISBAGAGE

Nassau-Garage

SBHELPKADE 41-42 b.d. JAVASTRAAT - 's-GRAVENHAGE

Verhuren van Luxe-Automobielen
tegen taxi-prijzen.

Speciaal ingericht voor Levering van Maand-Auto's

Vraagt tarieven voor groote tochten door het Binnen- en Buitenland
Meest moderne Reparatie-Inrichting te dezer stede.
Electrische Metaaldraaierij. — — — — — — Stalling van Auto's
TELEFOON HAAG 7503 en HAAG 7504

Pension Hôtel „MATHILDA MARIA"

Gevers Deynootweg 27-29, Scheveningen. :: Tel. Schev. 620
40 Ruime Kamers en Salons. - Badkamers. - Electrisch licht.
Prima Keuken en Kelder. Eigenaar J. J. MAAT Jr.

N.V. „Nederl. & Indische Pensioenbank"

te 's-Gravenhage Laan van Meerdervoort 259
Telefoon Marnix 682

Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 29 Maart 1920 No. 18

Belast zich met het incasseeren van alle gelden, te vorderen op het RIJK DER NEDERLANDEN, en het regelen van alle daaraan verbonden formaliteiten, benevens met alle voorkomende Bankzaken

---

Schoenmakerij HENCKEL - Mauritskade 95 - Den Haag

Wij repareeren Schoenen tegen prijzen waarvan U verbaasd staat:

Heeren zolen en hakken	f 2.30	Dames zolen en hakken	f 1.50
Heeren hakken	f 0.60	Dames hakken	f 0.35

Alles Handenarbeid. Pr. werk, pr. grondst. (Genaaid f 0,70 meer).
SCHOEISEL naar Maat van elegante pasvorm tegen ongekend lage prijzen.

Firma W. Poppink

PRINS HENDRIKSTRAAT 141—143 — 's Gravenhage
TELEFOON MARNIX 1639.

Kofferfabriek - Zadelmakerij

Specialiteit in .
Reisartikelen en Lederwaren van de gewoonste tot de fijnste soorten.
Speciale inrichting in gepantserde hut- en mailkoffers

Het adres voor Den Haag voor alle soorten Brandstoffen

is de Brandstoffen Groothandel

W. J. WUBBEN

Kantoor ; Kockstraat 179. Telefoon M. 2518.
KOLENPARKTERREIN HOLL. SPOOR, LOOSDUINSCHEWEG

N.V. Brandstoffenhandel v.h. F. Breure & Zn.

WALDECK PYRMONTKADE 88 — TEL. MARNIX 1880-3331

Wij leveren alle soorten

BRANDSTOFFEN

INDISCH RESTAURANT „WAROONG DJAWA"

KORTENAERKADE 10 :: TEL. H. 4882 :: 's-GRAVENHAGE
TEVENS UITZENDING VAN RIJSTTAFEL

Bern. Vredegoor, Bouwkundig Bureau, Populierstraat 26

Tel. M. 2747, Den Haag.

Biedt te Koop of te Huur aan:

HEERENHUIZEN en ONDER- en BOVENHUIZEN, in de prijzen van f 14.000 tot f 18.000, v.o.n. eigen grond Den Haag. Tegen Mei 1923 in het Villapark „De Drie Papegaaien" aan de tram Wassenaar—Den Haag, vrije landhuizen met open grond van 300 tot 500 M², van alle moderne gemakken voorzien; gas, water en electrisch licht, tot den prijs van f 14.000 tot f 17,000 v.o.n. eigen grond.

Indisch Restaurant

1e Klasse inrichting.

Uitsluitend Indische tafel.

Laan van Meerdervoort 68 Telefoon Maruix 4561
's GRAVENHAGE.

Dagelijks geopend van 12 tot 8 uur

Middelbaar Technische School

Thomsonlaan 92 :-: :-: 's Gravenhage

OPLEIDING binnen 8—10 maanden voor het Kon. Staatsdiploma voor Machinisten, tevens opleiding voor opzichter bij de Staatsspoor in Ned-Indië met diploma der school, akte Wiskunde en Machineteekenen en opzichter v. d. Waterstaat.

Int. en Externaat. Dag- en Avondlessen
Vele referentiën. - - - Spoedige aanmelding.
Spreekuren: van 12—2½ en van 6—8 uur

Aan de 's-Gravenhaagsche Muziekschool „DE TOONKUST" :: Prins Mauritsplein 21

Directeur JAMES ZWART, is gelegenheid tot aanmelding van **nieuwe leerlingen** voor de vakken van *SOLOZANG, VIOOL, VIOLONCEL, KLAVIER, ORGEL en HARMONIUM. Condities:* f 22.50 per 3 maanden, 2 lesuren per week.